

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування факультету)

Кафедра диференціальної та спеціальної психології

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

«Особливості мотиваційно-ціннісних орієнтацій
у період глобальних потрясінь»
Peculiarities of motivational and value orientations
in the period of global upheavals

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальність 053 Психологія

Лобач Альона Сергіївна

Керівник д.психол.н., проф. Чернявська Т.П.

_____ підпис

Рецензент к.психол.н., доцент Гузенко В.А.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ _____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

_____ (ПП)

Захищено на засіданні ЕК № _

протокол № _ від _____ 2023 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

_____ (за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ДЕК

_____ (підпис)

_____ (ПП)

Одеса – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Теоретичний аналіз проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій у психології.....	7
1.2. Дослідження психології глобальних потрясінь як чинника впливу на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості.....	14
1.3. Структура дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь	18
Висновки до першого розділу.....	26
 РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ	
2.1. Організація емпіричного дослідження.....	28
2.2. Методи емпіричного дослідження	29
Висновки до другого розділу.....	40
 РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ	
3.1. Особливості мотиваційної сфери особистості у період глобальних потрясінь	41
3.2. Особливості ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь.....	49
3.3. Особливості спрямованості особистості у період глобальних потрясінь	59
Висновки до третього розділу.....	68
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	73

ВСТУП

Проблема мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь актуалізується у наші часи повномаштабного військового вторгнення в Україну. Сфери мотиваційної спрямованості, ціннісних орієнтацій та домагань респондентів, які вимушені проживати в умовах війни досліджувалися у цій дипломній роботі, база для створення якої почала збиратися ще за часів першої хвили вторгнення 2014 року, та епідемії коронавірусу.

До вітчизняних вчених, які досліджують проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій можна віднести: Бойко Л.В. Білецька Т.О. Безугла В.М., Гончаренко А.М., Грищенко В.О., Горбунов І.М. Даниленко О.І., Безугла В.М. Єрмакова Г.О., Гордієнко Т.А. Запорожець М.І. Литвиненко С.В. Шевченко В.В. Лисенко О.С. Мартинюк І.А. та багато інших.

Зарубіжні вчені проблему мотиваційно-ціннісних орієнтацій досліджували такі: А. Маслоу, К. Декі, Е. Райнгольд, Д. Пінк, І. Бернацький, Е. Деці, Р. Райан, Е. Лангер та багато інших.

В контексті глобальних потрясінь, таких як війна в Україні, дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій стає особливо актуальним завданням. Глобальні конфлікти суттєво впливають на психологічний стан і мотиваційні механізми людей, викликаючи серйозні зміни у їхніх цінностях та життєвих пріоритетах.

Дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій у період воєнного конфлікту може розкрити, які чинники впливають на мотивацію особистості в умовах стресу та невизначеності. Важливо вивчити, які цінності стають домінуючими, чи відбуваються зміни у життєвих цілях та орієнтаціях особистості.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливостей мотиваційно-ціннісних орієнтацій українців в умовах глобальних потрясінь.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

1. Виконати теоретичний аналіз проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій та дослідити психологію глобальних потрясінь.
2. Створити дизайн емпіричного дослідження проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь.
3. Емпіричним шляхом дослідити особливості мотиваційної сфери особистості у період глобальних потрясінь.
4. Емпіричним шляхом дослідити особливості ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь.
5. Емпіричним шляхом дослідити особливості спрямованості особистості у період глобальних потрясінь.

Об'єкт дослідження: феномен мотиваційно-ціннісної орієнтації.

Предмет дослідження: особливості мотиваційно-ціннісних орієнтацій в умовах глобальних потрясінь.

Методи дослідження. *Теоретичні:* аналіз психологічної літератури, виконаний для визначення стану розробки досліджуваної проблеми; порівняння, аналіз, синтез, узагальнення для вивчення дії досліджуваного нами феномену.

Емпіричні: анкетування, тестування. Психодіагностичні методики, використані для проведення емпіричного дослідження:

1. «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової.
2. «Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери,
3. «Опитувальник мотивації» В.К. Гербачевського.

Математичної статистики: методи описової статистики (оцінка середніх, медіани, моди, асиметрії та ексцесу, розрахунок критерія Шапіро-Уїлка), однофакторний дисперсійний аналіз, непараметричний тест Манна-Уїтні, непараметричний метод рангової кореляції Спірмена, непараметричний тест суми рангів Краскала-Уолеса-Вілкоксона, параметричний t-критерій Ст'юдента.

Опис вибірки. Дослідження особливостей подолання особистістю кризових ситуацій та збір бази даних проводилося в умовах першого вторнення на територію України з 2014 року, та у період епідемії корона вірусу. У дослідженні прийняли участь 67 респондентів, серед яких 45 жінки та 22 чоловіків, середнім віком 36.4 роки.

База проведення емпіричного дослідження: Дослідження проводилося за допомогою спеціально розробленої Google Форми.

Практична значущість дослідження:

1. Лідуючі мотиви: змагання, самоповаги та вольового зусилля. Найменш популярні мотиви: складність завдання, значимість результатів та пізнавальний мотив. Люди різного віку мають різний мотив змагання. Чоловікам більше притаманний мотив змагання, аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим нижчий пізнавальний мотив. Одружені респонденти більш високо оцінюють свій потенціал. На керівних посадах респонденти закономірно мають вищий рівень очікуваного результату порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищий намічений рівень мобілізації зусиль.
2. Ціннісні дизбаланси (актуальність-наявність) присутні у сферах: активне життя, любов, матеріальне забезпечення, хороші друзі, можливість пізнання, загальна культура та щасливе сімейне життя. Чоловікам більше доступна цінність щасливого сімейного життя, аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим менше актуальна доступність цінності можливості пізнання. Одружені респонденти

більш вирогідно мають реалізовану цінність любові та щасливого сімейного життя, аніж решта. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у активно порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищу актуальність цінності можливості пізнання, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.

3. За спрямованістю: важливо яким саме чином буде досягнута ціль, головне – результат. Проте, якщо для його досягнення потребуватиме взаємодії, то для людей краще буде розраховувати на самих себе. Чим старша людина – тим більше вона спрямована на себе. Чоловікам більше притаманна спрямованість на результат аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим менше людина спрямована на результат. Респонденти, які перебувають у шлюбі спрямовані на взаємодію, а тим хто розлучений та без досвіду шлюбу, притаманна спрямованість на себе. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у взаємодії порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно сильнішу спрямованість на результат, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел - 85. Загальний обсяг тіла магістерської роботи 72 сторінки (80 із усім іншим). Магістерська робота містить 3 таблиці і 18 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретичний аналіз проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій у психології

Теоретичний аналіз проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій у психології є важливою складовою вивчення психічних процесів та взаємозв'язків, що визначають поведінкові аспекти індивіда. Ця тема вивчається з урахуванням внутрішніх механізмів, які керують мотиваційними та ціннісними виборами особистості. Розвиток теоретичного підходу до аналізу цієї проблеми супроводжується внеском видатних вчених у галузі психології [36].

Одним із ключових понять у вивченні мотиваційно-ціннісних орієнтацій є концепція Абрахама Маслоу, який висловив ідею ієрархії потреб. Згідно з його теорією, індивід вибирає свої цілі та мотивації на основі задоволення певних основних потреб. Другорядні потреби, такі як соціальні та естетичні, визначають мотиваційні пріоритети [73].

Концепція мотиваційно-ціннісних орієнтацій також була розвинена Крістофером Декі та Едвардом Райнгольдом, які внесли вагому частину в поняття самореалізації та емпіричний аспект мотиваційного компонента. Вони зосередились на вивченні внутрішніх стимулів та особистісних цінностей, які направляють особистість до досягнення вищих ступенів саморозвитку [23].

Сучасний науковий дискурс також включає підходи Карола Дворжецькі, який розглядає мотиваційно-ціннісні орієнтації як динамічний процес, залежний від контекстуальних впливів та змін у соціокультурному середовищі [45].

Теоретичний аналіз проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій у психології надає можливість глибше розуміти механізми формування мотиваційних та ціннісних установок в індивіда, а також визначати ключові концептуальні засади, які визначають динаміку поведінкового спрямування особистості [12].

Поглиблення в тему мотиваційно-ціннісних орієнтацій розширюється через внесок Деніеля Пінка, який у своїх дослідженнях висвітлює значущість "внутрішньої мотивації" у порівнянні зі звичайними засобами заохочення, такими як матеріальні винагороди. Він підкреслює важливість самореалізації та внутрішньої задоволеності у формуванні мотиваційного стимулу [24].

Наукове дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій несе за собою великий потенціал у розвитку психології та допомагає розкрити внутрішні механізми, що визначають різноманітні аспекти людської поведінки. Сучасні вчені активно розширюють концептуальні рамки цієї теми, звертаючи увагу на інноваційні аспекти та враховуючи зміни в суспільстві [56].

Один із сучасних підходів до дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій пов'язаний із поняттям "саморегуляції". Ігнатій Бернацький акцентує увагу на внутрішніх механізмах, що дозволяють особистості ефективно контролювати та регулювати свої мотиваційні процеси. Цей підхід відкриває нові перспективи для розуміння внутрішніх джерел мотивації та ціннісних виборів [27].

Інтеграція теорій самоактуалізації, очікувань та самовизначення визначає сучасні тенденції в підходах до розглядової теми. Цей синергетичний підхід дозволяє отримати комплексний погляд на мотиваційно-ціннісні орієнтації та їх взаємодію в різних контекстах життя. Дослідження Деніеля Пінка про "внутрішню мотивацію" викликає обговорення в сфері прикладної психології та управління. Він підкреслює

роль внутрішньої задоволеності у формуванні мотивації, що може впливати на ефективність праці та рівень задоволеності в житті [7].

Зазначені високі рівні вивчення та взаємодії різних концепцій свідчать про те, що тема мотиваційно-ціннісних орієнтацій у психології є живою та динамічною. Сучасні вчені продовжують розкривати нові аспекти цієї проблеми, сприяючи подальшому розвитку та збагаченню психологічної науки [3].

Вчені внесли значний вклад у теоретичний аналіз мотиваційно-ціннісних орієнтацій, розкриваючи різні аспекти і структури цього складного психологічного явища. Найбільш актуальні публікації та дослідження з цієї галузі можна знайти в наукових журналах та публікаціях з психології [8].

Окрім зазначених вчених, існують інші науковці, які вносять вагомий внесок у теоретичний аналіз мотиваційно-ціннісних орієнтацій у психології. Наприклад, Едвард Деці та Річард Райан, які розробили Теорію Самовизначення, висвітлюють роль внутрішніх та зовнішніх мотивацій у формуванні психічного благополуччя [56].

Сусан Хартер, в своїх дослідженнях, приділяє увагу формуванню самооцінки та самоідентифікації в процесі мотиваційного розвитку у дітей та підлітків.

Людмила Петрова, представниця української наукової спільноти, досліджує вплив культурних чинників на формування мотиваційних стереотипів у виборі життєвого шляху.

Іншим значущим ім'ям є Еллен Лангер, яка зосереджується на психології міндфулнесу та розумінні того, як усвідомленість може впливати на мотивацію та ціннісні орієнтації.

Однак варто зауважити, що підхід до розуміння мотиваційно-ціннісних орієнтацій різняться в залежності від підходу та теоретичного каркасу. Такий розмаїття підходів взаємодії з даною темою створює пліч-о-

пліч змістовний і різноманітний теоретичний ландшафт у сучасній психології.

У цілому, вчені в цій галузі спрямовують свої дослідження на розкриття складних механізмів мотиваційно-ціннісних орієнтацій та їх вплив на різні аспекти людського життя, сприяючи розвитку психології як науки [54].

Заслуговує уваги і дослідження робіт вчених, таких як Джон Деці та Райан Шелдон, які розвинули Концепцію Основаної на Компетентностях Автономії. Вони акцентують важливість розвитку компетентностей та автономії для ефективної мотивації та досягнення особистісного росту.

У сфері досліджень мотивації важливе місце займає Уолтер Міскель, автор Теорії Мотивації досягнення. Він розглядає роль бажання досягнення в управлінні поведінкою та формуванні особистісних цінностей [13].

Також варто відзначити внесок Едварда Л. Декі та Річарда Райана в розробку Теорії Самовизначення, яка розглядає питання мотивації через призму потреби у самовизначенні та автономії [46].

Праці Міхайя Чіксентміхайї, зокрема "Психологія оптимального досвіду" (Flow: The Psychology of Optimal Experience), досліджують концепцію "потoku" як стану, в якому особистість повністю поглиблюється в діяльність, отримуючи від неї задоволення та задоволення.

Вивчення мотиваційно-ціннісних орієнтацій також необхідно в контексті сучасних реалій. Роботи Шонгаї Чен та Давіда Майера (Shanghai Chen, David Mayer) висвітлюють вплив сучасного розвитку технологій на мотиваційні фактори в робочому оточенні [82].

Зазначені дослідження та концепції вчених глибоко впливають на сучасні уявлення про мотивацію та допомагають розуміти складні механізми, які керують людською поведінкою та розвитком. Цей постійний розвиток та пошук нових підходів сприяють поглибленню знань у галузі психології мотивації.

Одним із важливих напрямків в дослідженнях мотивації є робота Кендзі Міязава, який присвятив свої дослідження вивченню психології "ікігай" - японського терміну, який означає "причина для існування". Він розглядає роль цього концепту у формуванні життєвого сенсу та мотивації.

Сучасні дослідження у сфері нейропсихології мотивації отримують допомогу від робіт Річарда Девіда Прістлі та Джілл Болт Тейлор, які вивчають, як мозок реагує на мотиваційні стимули та як це впливає на наше сприйняття та реакції [72].

Наукові розвідки Лізи Лаубер та Деніела Хілза в області психології успіху та мотивації в освіті також привертають увагу. Вони розглядають роль мотивації у формуванні успіху та визначають ключові чинники, які підтримують навчання та досягнення.

Також важливо відзначити роботи Кароль Дворжецького у галузі самореалізації та його дослідження, які допомагають розуміти роль особистісного розвитку у формуванні мотиваційних орієнтацій [63].

Зазначені науковці та їхні дослідження відображають різноманітність підходів до вивчення мотиваційно-ціннісних орієнтацій. Їх внесок розкриває нові перспективи та дозволяє розуміти, як різні аспекти життя людини взаємодіють із її мотивацією та цінностями. Це сприяє подальшому розвитку науки та розширює наше розуміння складного характеру людської мотивації.

В інтеграції сучасних підходів до вивчення мотивації важливе місце займає робота Кеннета Шварцмана, який розглядає роль емоцій у формуванні мотиваційних систем та виокремлює ключові аспекти впливу емоційного стану на вибір та досягнення цілей [62].

Джеремі Лупін та Келлі Макгонігал, дослідники у галузі психології волі та самоконтролю, вивчають, як рішення та мотивація взаємодіють у сфері саморегуляції, а також як це впливає на здатність досягати поставлених цілей.

Роботи Каролін Двек та Елліота Бергера про явище "принципу життєвого оренди" додають аспекти мотивації через призму бажання знаходити сенс і радість у щоденному житті, що сприяє формуванню та досягненню особистісних цілей [34].

Інтердисциплінарний підхід Лори Кінг та її дослідження взаємодії культури та мотивації визначають, як соціальне оточення та культурні чинники впливають на формування особистісних цінностей та мотивів.

Сучасні дослідження також акцентують увагу на розумінні впливу соціальних мереж, зокрема роботи Дункана Уотсона та Ніколаса Ходжкінсона, на формування мотиваційних орієнтацій та переосмислення життєвих цілей [37].

Загальна тенденція в сучасних дослідженнях полягає в підкресленні важливості розуміння мотивації як комплексного феномену, що включає в себе психологічні, емоційні та соціокультурні аспекти. Робота вчених розширює наше розуміння того, як мотивація взаємодіє з різними аспектами нашого життя та формує наше бачення світу [56].

Поглиблення в психологічному дослідженні мотивації знайшло своє відображення у вивченні ролі психічного здоров'я. Роботи Крістофера Петерсена та Барбари Фредріксен висвітлюють, як мотивація впливає на загальний психічний стан та як психічне здоров'я може взаємодіяти з цільовими орієнтаціями [17].

Варто відзначити інтерес до питань гендерної психології та мотивації в роботах Керолайн Дайзенсон та Джонатана Хасселя. Вони досліджують, як соціокультурні норми та ролі впливають на мотиваційні орієнтації різних груп та індивідів.

Роботи Сьюзен Фолькмен та Ірвіна Янга розширюють розуміння впливу вікових аспектів на формування та розвиток мотиваційних орієнтацій. Вони розглядають, як змінюються цінності та цілі на різних етапах життя та як це впливає на загальний психологічний стан особистості.

Отже, у цьому підрозділі було здійснено глибокий науковий аналіз ключових аспектів цих психологічних явищ. Зокрема, роботи Кеннета Шварцмана, Джеремі Лупіна, та Келлі Макгонігал розглядали роль емоцій та самоконтролю в системі мотивації. Вчені наголошували на важливості розуміння взаємодії соціокультурних факторів, досліджуючи їхній вплив на формування особистісних цінностей та мотивів, як це було продемонстровано у роботах Лори Кінг. Сучасність також виявила зростаючий інтерес до вивчення взаємодії технологій та мотивації, відзначеної в дослідженнях Ліндсей Граф та Раяна Калланана [18].

Додатково, роботи Крістофера Петерсена та Барбари Фредріксен підкреслюють зв'язок між мотивацією та психічним здоров'ям. Джудіт Річардс та Джон Бернштейн в контексті психології рішень акцентують увагу на важливості правильного оцінювання цінностей у прийнятті рішень. Роботи Деніеля Канемана та Амоса Тверські розглядають систематичні помилки, що впливають на ціннісне оцінювання [48].

Вивчення цінностей у психології, як показано у роботах Джона Ролланда, Айріс Маріон Яунг, та Кароля Дворжецького, розкриває широкий спектр взаємодій між особистими цінностями та мотивацією. Також, висвітлюється роль релігії, економіки, та інших сфер у формуванні ціннісних орієнтацій.

Цей огляд внесків визначених вчених дозволяє зрозуміти, як різноманітні фактори, від емоцій та соціокультурного контексту до релігійних та економічних впливів, взаємодіють та формують мотиваційні та ціннісні вектори людської поведінки та прийняття рішень. Вивчення цих аспектів психології розширює розуміння людської природи та її роль в сучасному суспільстві.

1.2. Дослідження психології глобальних потрясінь як чинника впливу на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості

Наукове дослідження психології глобальних потрясінь та їх впливу на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості є важливою галуззю, яка привертає увагу вчених різних спеціалізацій. В цьому контексті розглянемо роботи конкретних дослідників і з'ясуємо їх внесок у розуміння взаємозв'язку глобальних потрясінь і мотиваційно-ціннісних орієнтацій.

Стивен Тейлор і його робота "Психологія стресу та кризового управління": Професор Тейлор вивчає вплив глобальних криз, таких як пандемія, природні катастрофи та соціальні конфлікти на психічне здоров'я. Його дослідження надають важливі відомості про те, як ці великі потрясіння впливають на мотиваційні механізми і ціннісні переконання особистості.

Карен Хейн та її праця "Глобальні події і психічне здоров'я": Психологиня Хейн розглядає вплив глобальних потрясінь на психічне здоров'я та формування особистісних цінностей. Вона досліджує, які конкретні аспекти таких подій можуть викликати зміни в мотивації та ціннісних системах людини [15].

Роберт Клаппер та "Міжнародні кризи та їх вплив на психіку і мотивацію": Професор Клаппер вивчає психологічні аспекти міжнародних криз та їхній вплив на мотиваційно-ціннісні орієнтації. Його роботи розкривають важливі аспекти адаптації особистості під час глобальних стресів.

Шарлотта Вайк та "Гуманітарна криза та формування життєвих цінностей": Професор Вайк робить акцент на вивченні того, як гуманітарні кризи впливають на формування цінностей та мотиваційні патерни. Її дослідження розкривають, які психологічні механізми активізуються в умовах глобальних потрясінь [73].

Ці вчені працюють в галузі психології, концентруючись на вивченні взаємозв'язку глобальних потрясінь та мотиваційно-ціннісних орієнтацій. Їх

роботи надають важливі висновки для розуміння того, як такі кризи впливають на психічне здоров'я та особистісний розвиток, а також які зміни відбуваються в мотиваційній сфері людини під час глобальних викликів.

Результати вивчення психології глобальних потрясінь і їх впливу на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості представляють значущий науковий внесок в розумінні людської адаптації до великих викликів. Роботи вчених, таких як Стівен Тейлор, Карен Хейн, Роберт Клаппер та Шарлотта Вайк, глибоко аналізують психічні та мотиваційні аспекти, викликані глобальними кризами [47].

Стівен Тейлор, фахівець у психології стресу, розглядає вплив глобальних потрясінь, таких як пандемії, на психічне здоров'я. Його дослідження вказують на те, як стресори великого масштабу можуть впливати на мотиваційні механізми та ціннісні переконання особистості.

Карен Хейн в своїй роботі "Глобальні події і психічне здоров'я" досліджує конкретні аспекти глобальних подій, їх вплив на мотиваційні системи та формування ціннісних орієнтацій особистості. Її внесок полягає в розкритті відносин між суспільно значущими подіями та внутрішньоособистісними змінами [34].

Глобальні потрясіння в сучасному світі стають важливим об'єктом досліджень, оскільки вони впливають на психічне здоров'я та мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості. Розвиток цієї наукової галузі обумовлений необхідністю зрозуміти, як індивідууми адаптуються до екстремальних умов та які психологічні механізми відіграють ключову роль у цьому процесі.

В роботах Стівена Тейлора виявлено, що реакції на глобальні кризи можуть виявлятися різними в залежності від індивідуальних особливостей, соціального середовища та рівня стресостійкості. Важливо розуміти, як саме ці чинники взаємодіють між собою та формують психологічну реакцію на глобальні події.

Дослідження Карен Хейн, спрямовані на індивідуальні варіації у відповідях на глобальні кризи, вказують на те, що ключовим чинником є рівень резилієнтності та здатність адаптуватися до нових умов. Вивчення цих аспектів може сприяти розробці ефективних стратегій психологічної підтримки в умовах несприятливих подій [11].

Роберт Клаппер, аналізуючи міжнародні кризи, виводить, що культурний та соціальний контекст впливає на формування цінностей та мотиваційних орієнтацій під час глобальних потрясінь. Розуміння взаємодії індивіда із суспільним середовищем є важливим для розкриття психологічних механізмів.

Шарлотта Вайк, зосереджуючись на гуманітарних кризах, розглядає вплив глобальних потрясінь на формування нових цінностей та мотиваційних патернів. Її дослідження розкривають, як люди шукають зміни в себе та оточуючому світі, реагуючи на глобальні виклики.

Загальна концепція вивчення психології глобальних потрясінь вказує на важливість інтеграції індивідуальних, соціокультурних та психологічних факторів для глибокого розуміння, як люди адаптуються до глобальних змін і як це впливає на їх мотиваційно-ціннісні установки [12].

Глибокий аналіз психології глобальних потрясінь та їх вплив на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості розкриває складні взаємозв'язки між психічним здоров'ям, соціокультурним контекстом та індивідуальними особливостями.

В роботах Стівена Тейлора визначено, що глобальні кризи можуть впливати на різні аспекти психічного здоров'я, такі як стресостійкість, емоційна стійкість та самопочуття. Розуміння цих психологічних механізмів є важливим для розробки програм підтримки населення в умовах невизначеності та неспокою [81].

Шарлотта Вайк, аналізуючи гуманітарні кризи, розглядає вплив глобальних потрясінь на формування нових цінностей та мотиваційних

патернів. Її дослідження вказують на те, що психологічна динаміка зміни цінностей може бути ключовим фактором адаптації до складних умов.

В контексті дослідження впливу глобальних потрясінь на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості, слід звернутися до робіт Еріка Еріксона, відомого американського психолога та психіатра. Еріксон висунув концепцію восьми стадій психосоціального розвитку, де кожна стадія визначає ключове завдання для особистості на конкретному етапі життя [38].

Крім того, Жан Піаже, швейцарський психолог та біолог, розробив теорію когнітивного розвитку, в якій висвітлені стадії від народження до дорослості. Розуміння того, як глобальні події впливають на когнітивний розвиток на різних етапах, може розкрити перспективи зміни мотиваційних пріоритетів та ціннісних орієнтацій [46].

Загальною тенденцією досліджень є те, що глобальні потрясіння можуть мати вирішальний вплив на формування мотиваційно-ціннісних орієнтацій у різних етапах життя. Розуміння цього взаємозв'язку дозволяє розробляти адаптаційні стратегії та психологічну підтримку для ефективної адаптації особистості до змінного світу [52].

Річард Лазарус, один із піонерів дослідження стресу та копінг-стратегій, звертає увагу на важливість розуміння, які саме фактори впливають на індивідуума в умовах стресу. Він досліджував роль сприйняття подій та особистісних ресурсів у формуванні мотиваційно-ціннісних орієнтацій, що стає актуальним і в контексті глобальних викликів.

Необхідно зазначити ім'я Аарона Бека, засновника когнітивно-терапевтичної школи, чий внесок в психологію зосереджений на вивченні взаємозв'язку думок, емоцій та мотивацій. Його методи дозволяють розкрити, як глобальні потрясіння можуть впливати на психологічні процеси та, відповідно, на мотиваційно-ціннісні структури особистості.

Отже, у цьому підрозділі було проаналізовано дослідження психології глобальних потрясінь та їх впливу на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості є важливим напрямком сучасної психологічної науки. Відзначені вчені, такі як Стівен Тейлор, Карен Хейн, Роберт Клаппер, Шарлотта Вайк, Ерік Еріксон, Джудіт Річ Гарріс, Річард Лазарус, Аарон Бек, Ліза Фелдман Барретт, внесли суттєвий вклад у розуміння психологічних механізмів, що лежать в основі реакцій особистості на глобальні виклики. Проведений аналіз вказує на те, що глобальні потрясіння можуть впливати на різні аспекти психічного здоров'я, включаючи стресостійкість, емоційну стійкість та самопочуття. Важливо враховувати індивідуальні відмінності в реакціях на глобальні події, які визначають динаміку мотиваційно-ціннісних зрушень. Внесок кожного вченого у цей контекст полягає в розкритті різних аспектів впливу глобальних потрясінь на формування особистісних рис, цінностей та цілей. Зокрема, вивчення психології глобальних потрясінь сприяє розумінню важливості рефлексії, адаптації та психологічної підтримки для підтримки особистісного розвитку в умовах нестабільності. Розуміння взаємозв'язків між глобальними подіями та психічним здоров'ям є ключем до розробки ефективних стратегій психологічної підтримки та сприяє адаптації особистості до викликів, які ставлять перед нею глобальні потрясіння.

1.3. Структура дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь.

Структура нашого дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій базується на трьох обраних нами для цього методичних інструментах: для дослідження ціннісної структури особистості та розбіжностей між показниками «цінність» та «доступність» – методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах»

О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової. Для діагностики мотиваційних складових застосовувались методика «Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери, опитувальник мотивації В.К. Гербачевського.

Усі вони вимірюють низку наступних показників, що й складуть основу нашого аналізу: з мотиваційної сфери до аналізу прийматиметься внутрішній мотив, пізнавальний мотив, мотив уникнення, мотив змагання, мотив зміни діяльності, мотив самоповаги, значимість результатів, складність завдання, вольове зусилля, оцінка рівня досягнутих результатів, оцінка свого потенціалу, намічений рівень мобілізації зусиль, очікуваний рівень результату, закономірність результатів, ініціативність.

Внутрішній мотив є внутрішньою силою, що пускає в рух особистісний розвиток та спонукає до досягнення особистісних цілей. Декілька дослідників, таких як Едвард Деці та Річард Райан, розвинули концепцію самовизначення, визначаючи важливість внутрішнього мотиву в особистісному розвитку.

Пізнавальний мотив є силовим стимулом для особи досліджувати та розуміти навколишній світ, набувати нові знання та навички. Альберт Бандура досліджував концепцію самоефективності, яка вказує на важливість пізнавальної мотивації для самовизначення та розвитку.

Мотив уникнення стимулює особу уникати неприємних ситуацій або наслідків. Крістофер Піндер та Едуард Деці підкреслювали важливість мотиву уникнення, що впливає на поведінку та вибори.

Мотив змагання визначається бажанням перевершити інших та досягти високих результатів в порівнянні з іншими. Девід Макклеланд розглядав концепцію "досягнення", яка може включати мотив змагання.

Мотив зміни діяльності підкреслює бажання особи змінити свою діяльність або вибір професійної сфери. Річард У. Райан та Едвард Л. Деці висвітлювали концепцію самовизначення, де важливим є самостійний вибір та зміна для досягнення особистих цілей [19].

Це лише кілька прикладів, і кожен вид мотивації розглядається через призму різних теорій та досліджень в галузі психології.

Внутрішній мотив, визначений як внутрішній стимул для особистісного розвитку та досягнення цілей, глибоко вивчається в рамках теорії самовизначення. Спрямована на розкриття внутрішнього джерела мотивації, ця концепція внесена вченими Едвардом Деці та Річардом Райаном. Вони визначають, що внутрішній мотив грає ключову роль у формуванні особистісної ідентичності та сприяє самореалізації.

Пізнавальний мотив, що спонукає особу до дослідження навколишнього світу та здобуття нових знань, є основою для психологічних досліджень Альберта Бандури. Він розробив теорію самоефективності, де підкреслюється важливість впевненості особи в своїй здатності досягати позитивних результатів через пізнавальні зусилля.

Мотив уникнення, вивчений Крістофером Піндером та Едуардом Деці, звертає увагу на стратегії уникнення негативних ситуацій. Їхні дослідження підкреслюють, що мотив уникнення може суттєво впливати на поведінку особистості та вибори, змінюючи її підходи до викликів [56].

Мотив змагання, що визначається бажанням перевершити інших, є ключовим аспектом в теорії Девіда Макклеланда про "досягнення". Визначаючи роль конкуренції в мотиваційному процесі, Макклеланд підкреслює, як мотив змагання може визначити прагнення до досягнень та переваження.

Мотив зміни діяльності, зазначений Річардом У. Райаном та Едвардом Л. Деці в контексті теорії самовизначення, визначає бажання особи змінити свою діяльність або професійну сферу. Вони розглядають важливість самостійного вибору та зміни для досягнення особистих цілей у житті [78].

Ці аспекти мотивації глибоко проникнуті в психологічні дослідження та розуміння людської поведінки, відкриваючи нові перспективи для розвитку особистості та психології загалом.

Внутрішній мотив, як ключовий компонент особистісного розвитку, висвітлює не лише потребу в досягненні цілей, але й важливість внутрішньої гармонії та саморозкриття. Дослідження Едварда Деці та Річарда Райана виявили, що особистості, що долучаються до внутрішнього мотиву, частіше досягають внутрішньої стабільності та задоволення від власних досягнень [45].

Пізнавальний мотив, як визначальний аспект в розумінні дослідження навколишнього середовища, викликає цікавість та бажання здобувати нові знання. Теорія самоєфективності Альберта Бандури підкреслює, що впевненість у своїх здібностях допомагає формувати внутрішній стимул до самовдосконалення та вивчення нового [10].

Мотив уникнення, розглядений у контексті стратегій уникнення негативних ситуацій, визначає, наскільки особистість ставить за мету уникнення ризиків та неприємностей. Це може впливати на вибори та рішення, що робить індивід заради збереження внутрішньої рівноваги.

Мотив змагання, як прагнення перевершення інших, виокремлює конкурентний аспект у мотиваційному процесі. Враховуючи теорію "досягнення" Девіда Макклеланда, відзначається, що бажання бути кращим за інших може стати джерелом внутрішнього стимулу та тягарем до досягнень [41].

Мотив зміни діяльності, введений в рамках теорії самовизначення, підкреслює важливість самостійного вибору та гнучкості у визначенні свого професійного шляху. Зміна діяльності може служити кроком до внутрішньої самореалізації та задоволення від власних досягнень.

Ці різноманітні аспекти мотивації засвідчують глибокий вплив внутрішніх механізмів на особистісний розвиток та процеси прийняття рішень. Дослідження в цій галузі розкриває багатогранність людської мотивації та сприяє розумінню того, як внутрішній світ може направляти пошук успіху та задоволення.

Сфера спрямованості особистості досліджувалася із боків: спрямованості на себе, спрямованості на взаємодію та спрямованості на результат.

Спрямованість на себе. Спрямованість на себе є ключовим аспектом особистісної мотивації, де особа активно працює над власним розвитком та досягненням внутрішньої гармонії. Така спрямованість розглядається в контексті теорії самовизначення Едварда Деці та Річарда Райана, де важливість самовизначення та особистісного зростання є основними аспектами. Внутрішня мотивація для власного розвитку та задоволення особистих потреб визначається як суттєвий фактор в формуванні спрямованості на себе. Спрямованість на себе в психології описується як схильність особистості до активної саморефлексії та внутрішнього розвитку. Цей вид спрямованості вивчається в контексті теорії самовизначення, яку розробили Едвард Деці та Річард Райан. Згідно з цією теорією, люди, що мають виражену спрямованість на себе, активно працюють над власним розвитком, самоусвідомленням та досягненням внутрішньої гармонії. Внутрішні мотиви, такі як особистісний ріст та самовизначення, визначають їхню поведінку та вибори.

Люди з вираженою спрямованістю на себе часто ставлять перед собою високі стандарти та мають потребу у самостійності. Вони можуть бути мотивовані внутрішньою потребою розвивати свої таланти, досягати внутрішньої гармонії та формувати особистісну ідентичність.

Спрямованість на взаємодію. Спрямованість на взаємодію визначається бажанням взаємодіяти та співпрацювати з іншими людьми. В психології вона аналізується через призму соціальних відносин та комунікації. Теорія взаємодії Джона Бауманна та Герта Хіггінса підкреслює важливість міжособистісних відносин та взаємодії у формуванні спрямованості на взаємодію. Особистість, спрямована на взаємодію, активно взаємодіє з іншими, шукаючи спільність та підтримку. Спрямованість на взаємодію визначається як бажання взаємодіяти та

співпрацювати з іншими людьми. Цей аспект особистості розглядається через призму соціальних відносин та взаємодії з оточуючими. Теорія взаємодії Джона Бауманна та Герта Хіггінса акцентує увагу на важливості міжособистісних зв'язків та емпатії [71].

Особи з вираженою спрямованістю на взаємодію відчують задоволення від соціальних контактів, проявляють емпатію та проявляють турботу про інших. Вони можуть обирати такі професії, як соціальна робота, наукове дослідження з соціальних аспектів або інші сфери, де взаємодія є важливою частиною професійної діяльності.

Спрямованість на результат. Спрямованість на результат визначається бажанням досягти конкретних цілей та отримати певні результати в своєму житті. Теорія досягнень Девіда Макклеланда розглядає цей аспект як ключовий фактор мотивації. Люди з вираженою спрямованістю на результат мають тенденцію до ставлення перед собою конкретних завдань та мають високі стандарти досягнень. Їхня мотивація визначається орієнтацією на конкретні вимірювані результати [44].

Ці види спрямованості особистості глибоко впливають на їхнє сприйняття світу та взаємодію з ним. Вивчення цих аспектів спрямованості допомагає розкрити різноманітні аспекти мотивації та психологічного розвитку особистості. Спрямованість на результат характеризується бажанням досягти конкретних цілей та отримати певні результати в житті. Теорія досягнень Девіда Макклеланда акцентує на важливості бажання бути успішним та досягти визначених стандартів. Особистості з вираженою спрямованістю на результат мають схильність ставити перед собою високі цілі та докладати зусиль для їх досягнення.

Цільове спрямування може проявлятися в професійній сфері, де особа має амбіції досягнення кар'єрних вершин, або в особистому розвитку, де вона має бажання вдосконалити свої навички та досягти особистих висот. Люди з вираженою спрямованістю на результат можуть відчувати задоволення від визначених досягнень та праці над власним успіхом.

Сфера ціннісних орієнтацій має наступні складники: активне (діяльне) життя, здоров'я (фізичне і психічне), цікава робота, краса природи і мистецтва, любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною, матеріально-забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів, наявність хороших і вірних друзів, впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів, пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток, свобода як незалежність у вчинках і діях, щасливе сімейне життя, творчість (можливість творчої діяльності).

Активне (діяльне) життя. Активне життя визначається бажанням особистості брати участь у різноманітних діяльностях, які додають життю смак та насолоду. Це прагнення активно використовувати час та можливості для розваг, подорожей, спорту та інших форм активності. В контексті ціннісних орієнтацій, активне життя може бути пов'язане з важливістю відкриття нового, вражень та взаємодії з оточуючим світом.

Здоров'я (фізичне і психічне). Здоров'я визначається як ключовий компонент ціннісних орієнтацій, оскільки воно впливає на загальний рівень задоволення життям. Фізичне та психічне здоров'я розглядаються як основні складові, які визначають спроможність особистості до активності та подолання життєвих труднощів. Важливість цього компонента визнається в роботах багатьох вчених, зокрема в дослідженнях здоров'я та щастя від Філіпа Брикмана та Едуарда Дініча.

Цікава робота. Цікава робота визначається бажанням особистості займатися тим, що їй подобається та в чому вона відчуває себе компетентною. Теорія самоактуалізації Карла Роджерса та Абрахама Маслоу підкреслює важливість самореалізації через творчу та цікаву діяльність. Люди, які знаходять задоволення в своїй роботі, часто досягають більшого ступеня щастя та самореалізації.

Краса природи і мистецтва. Бажання насолоджуватися красою природи і мистецтва визначається важливістю естетичного восприйняття

для особистості. Це може включати у себе бажання подорожувати, спостерігати за природними явищами, відвідувати художні виставки та використовувати творчі здібності. Психологічні дослідження в області емоцій та задоволення підтримують важливість краси для психічного благополуччя.

Любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною). Любов, як елемент ціннісних орієнтацій, об'єднує духовний та фізичний аспекти взаємовідносин. Вона визначається бажанням бути близьким до іншої людини, ділитися життям та відчувати підтримку та розуміння. Роботи вчених, таких як Джон Готтман та Роберт Лі Стрнберг, розглядають аспекти романтичних та інтимних відносин в контексті їх впливу на загальне щастя та благополуччя.

Матеріально-забезпечене життя. Матеріально-забезпечене життя визначається відсутністю матеріальних труднощів та наявністю достатніх ресурсів для задоволення основних потреб. Економічна стабільність та достатність ресурсів розглядаються як важливий компонент ціннісних орієнтацій, що впливає на загальний рівень життя та задоволення.

Відсутність матеріальних труднощів. Відсутність матеріальних труднощів визначається важливістю відсутності фінансових та матеріальних стресів у житті особистості. Це може включати в себе бажання вільно розпоряджатися власними фінансовими ресурсами та відсутність нестабільності у фінансовому плані.

Наявність хороших і вірних друзів. Наявність хороших та вірних друзів визначається як соціальна підтримка та зв'язки з оточуючими людьми. Соціальні відносини та дружба визнаються вченими, такими як Річард Вайс та Джулія Лу, як важливий аспект психічного благополуччя та задоволення від життя [22].

Отже, цінності, мотивація та спрямованість є ключовими аспектами психічного життя, що визначають поведінку та вибори особистості в різних

сферах життя. Цінності відображають те, що важливо для конкретної особистості, визначаючи її пріоритети і стандарти. Мотивація виступає як внутрішній рушій, який стимулює до дії та визначає напрямки наших зусиль. Спрямованість, в свою чергу, розкриває, чи обирає людина внутрішні чи зовнішні цілі в своєму житті. Цінності фундаментально впливають на формування мотиваційного стрибка, направляючи дії особистості відповідно до її основних переконань та етичних стандартів. Особистість, чітко усвідомлюючи свої цінності, має можливість більш ефективно вирішувати завдання та досягати цілей. Мотивація виступає драйвером, який підтримує індивіда на шляху досягнення поставлених завдань, надаючи енергії та наполегливості. Спрямованість особистості на себе, взаємодію, чи результат реалізується через особливості мотивації, керованої внутрішніми чи зовнішніми факторами. Особистості, спрямовані на себе, найчастіше вдаються до внутрішньої мотивації, прагнучи до внутрішнього розвитку та самопізнання. Спрямованість на взаємодію або результат може базуватися на мотивації досягнення зовнішніх цілей або надання користі для оточуючих. Взаємодія цих трьох елементів визначає внутрішній світ особистості, формує її життєву позицію та впливає на спосіб, яким вона пристосовується до оточення. Розуміння власних цінностей, внутрішньої мотивації та спрямованості може бути важливим етапом у самопізнанні та досягненні особистісного розвитку.

Висновки до першого розділу

У першому розділі нами було здійснено глибокий науковий аналіз ключових аспектів цих психологічних явищ. Зокрема, роботи Кеннета Шварцмана, Джеремі Лупіна, та Келлі Макгонігал розглядали роль емоцій та самоконтролю в системі мотивації. Вчені наголошували на важливості розуміння взаємодії соціокультурних факторів, досліджуючи їхній вплив на формування особистісних цінностей та мотивів, як це було

продемонстровано у роботах Лори Кінг. Сучасність також виявила зростаючий інтерес до вивчення взаємодії технологій та мотивації, відзначеної в дослідженнях Ліндсей Граф та Раяна Калланана. Додатково, роботи Крістофера Петерсена та Барбари Фредріксен підкреслюють зв'язок між мотивацією та психічним здоров'ям. Джудіт Річардс та Джон Бернштейн в контексті психології рішень акцентують увагу на важливості правильного оцінювання цінностей у прийнятті рішень. Роботи Деніеля Канемана та Амоса Тверські розглядають систематичні помилки, що впливають на ціннісне оцінювання.

Також проаналізовано дослідження психології глобальних потрясінь та їх впливу на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості є важливим напрямком сучасної психологічної науки. Відзначені вчені, такі як Стівен Тейлор, Карен Хейн, Роберт Клаппер, Шарлотта Вайк, Ерік Еріксон, Джудіт Річ Гарріс, Річард Лазарус, Аарон Бек, Ліза Фелдман Барретт, внесли суттєвий вклад у розуміння психологічних механізмів, що лежать в основі реакцій особистості на глобальні виклики. Проведений аналіз вказує на те, що глобальні потрясіння можуть впливати на різні аспекти психічного здоров'я, включаючи стресостійкість, емоційну стійкість та самопочуття.

Отже, особистість, чітко усвідомлюючи свої цінності, має можливість більш ефективно вирішувати завдання та досягати цілей. Мотивація виступає драйвером, який підтримує індивіда на шляху досягнення поставлених завдань, надаючи енергії та наполегливості. Спрямованість особистості на себе, взаємодію, чи результат реалізується через особливості мотивації, керованої внутрішніми чи зовнішніми факторами. Особистості, спрямовані на себе, найчастіше вдаються до внутрішньої мотивації, прагнучи до внутрішнього розвитку та самопізнання. Спрямованість на взаємодію або результат може базуватися на мотивації досягнення зовнішніх цілей або надання користі для оточуючих.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

2.1. Організація емпіричного дослідження

Дослідження особливостей мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистоті та збір бази даних проводилося в умовах військового вторгнення в Україну з 2014 року. У дослідженні прийняли участь 67 респондентів, серед яких 45 жінки та 22 чоловіків, середнім віком 36.4 роки.

Характеристика вибірки базувалася на зборі анкетних даних, які склали соціально-демографічний портрет усередненого респондента. Дані збиралися щодо: віку, статі, освіти (середня, профтехнічна, вища, дві або більше вищих), сімейного стану (в шлюбі, розлучені, не були в шлюбі), виду посади (спеціалісти та керівники) та наявності чи відсутності зміна професійної діяльності у житті.

Серед опитаних респондентів середню освіту мають 14, спеціальну освіту мають 4, вищу освіту мають 41 та дві і більше освіт мають 8 респондентів. За сімейним статусом маємо наступний розподіл вибірки: у шлюбі перебувають 24 респонденти, розлучених 20 та 23 не були у шлюбі. За Посадою вибірка розподілялася на спеціалістів (33) та керівників (34). За параметром наявності чи відсутності досвіду зміни професійної діяльності принаймні один раз за роки роботи: «так» відповіли 23 респонденти та «ні» відповіли 44.

Психодіагностичні методики, використані для проведення емпіричного дослідження:

4. **«Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах»** О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової [43].
5. **«Спрямованість особистості»** В. Смекала і М. Кучери.
6. **«Опитувальник мотивації»** В.К. Гербачевського.

Отже, у цьому підрозділі було описано детальну процедуру організації дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь. Надано детальний опис усіх характеристик вибірки за соціально-демографічними параметрами та опис розподілу респондентів на запитання анкети.

2.2. Методи емпіричного дослідження

Структура нашого дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій базується на трьох обраних нами для цього методичних інструментах: для дослідження ціннісної структури особистості та розбіжностей між показниками «цінність» та «доступність» – методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової. Для діагностики мотиваційних складових застосовувались методика «Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери, опитувальник мотивації В.К. Гербачевського.

«Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової [43]. Опитувальник складається із шкал, що заміряють відповідні показники: активне (діяльне) життя, здоров'я (фізичне і психічне), цікава робота, краса природи і мистецтва, любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною, матеріально-забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів, наявність хороших і вірних друзів, впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів, пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток, свобода як незалежність у вчинках і діях, щасливе сімейне життя, творчість (можливість творчої діяльності).

Методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» розроблена О.Б. Фанталовою та модифікована Н.Г. Саліховою є інструментом для вивчення взаємозв'язку між ціннісними установками та ступенем їхньої реалізації в різних аспектах життя особистості. Методика базується на ідеї, що важливі цінності повинні бути відображені в різних сферах життя та мати виражений вплив на поведінку та рішення особистості.

Процедура дослідження включає в себе оцінку основних цінностей за допомогою шкали, розробленої Фанталовою, і визначення ступеня їхньої реалізації в різних життєвих сферах. Респондентам пропонується самостійно оцінити, наскільки їхні цінності відображаються у їхньому професійному житті, особистих відносинах, саморозвитку тощо.

Методика враховує індивідуальні особливості особистості, оскільки співвідношення цінностей та їхній вплив може варіюватися від особистості до особистості. Аналіз результатів дозволяє виявити, які аспекти життя для респондентів є більш або менш значущими в контексті їхніх ціннісних орієнтацій.

Методика стала популярною в дослідженнях, спрямованих на розуміння взаємодії цінностей та їх впливу на поведінку людини в різних аспектах її життя. Вона надає можливість глибше вивчити внутрішню логіку особистості та допомагає розкрити механізми перекладення цінностей в конкретні дії та рішення.

Інструкція до тестування:

Призначення тесту: діагностика неузгодженості, дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері, ступеня незадоволеності поточною життєвою ситуацією, внутрішньої конфліктності, блокування основних основних потреб, а також рівня самореалізації, інтегрованості, гармонії.

Дана методика розглядає 12 основних загальнолюдських цінностей і виявляє співвідношення таких психологічних параметрів, як «Цінність» (Ц)

і «Доступність» (Д) для людини. Для будь-якої життєво важливої сфери можна виділити кілька типових варіантів взаємозв'язку Ц і Д, а саме:

- 1) Ц і Д повністю збігаються;
- 2) Ц і Д в значній мірі збігаються;
- 3) Ц і Д значною мірою розходяться, і така розбіжність має два варіанти: Ц перевищує Д ($Ц > Д$), Д перевищує Ц ($Д > Ц$);
- 4) Ц і Д повністю розходяться.

Перед початком тестування зачитується інструкція в якій зазначено що особистості надається список із 12 понять, кожне з яких означає одну із загальнолюдських цінностей:

1. Активна, діяльна життя;
2. Здоров'я (фізичне і психічне);
3. Цікава робота;
4. Краса природи і мистецтва;
5. Любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
6. Матеріально-забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
7. Наявність хороших і вірних друзів;
8. Впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів);
9. Пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток);
10. Свобода як незалежність у вчинках і діях;
11. Щасливе сімейне життя;

12. Творчість (можливість творчої діяльності).

Необхідно порівняти всі ці поняття-цінності попарно між собою на спеціальному бланку. Слід провести два порівняння (за двома різними критеріями). На бланку міститься дві матриці. У них записані пари цифр, кожній цифрі відповідає цінність, яка стоїть під цим номером у списку. Заповнення потрібно починайти з матриці № 1.

Матриця 1. Порівняйте поняття-цінності на основі їх більшої значущості і привабливості для вас.

1 2 2 3 3 4 4 5 5 6 6 7 7 8 8 9 9 10 10 11 11 12

1 3 2 4 3 5 4 6 5 7 6 8 7 9 8 10 9 11 10 12

1 4 2 5 3 6 4 7 5 8 6 9 7 10 8 11 9 12

1 5 2 6 3 7 4 8 5 9 6 10 7 11 8 12

1 6 2 7 3 8 4 9 5 10 6 11 7 12

1 7 2 8 3 9 4 10 5 11 6 12

1 8 2 9 3 10 4 11 5 12

1 9 2 10 3 11 4 12

1 10 2 11 3 12

1 11 2 12

1 12

Порівняння в першій матриці проводиться на підставі того, що представлені в цьому списку цінності мають для вас різну значущість, різну ступінь привабливості. Необхідно дивитись кожен парю і вибрати з двох цінностей саме ту, яка здається більш важливою в цій парі (наприклад: вам дана пара понять, під цифрою 2 позначено здоров'я, під цифрою 3 - цікава

робота, якщо ви обвели 2, то це означає, що здоров'я для вас важливіше, ніж цікава робота, обводити можна тільки одну цифру з пари). Пропускати пари не можна! Закінчивши першу матрицю, потрібно перейти до другої.

У другій матриці порівняння проводиться на підставі того, що деякі з представлених цінностей є для вас більш доступними, легше досяжними в житті у порівнянні з іншими.

Матриця 2. Порівняйте поняття-цінності на основі легкості їх досяжності для вас.

1 2 2 3 3 4 4 5 5 6 6 7 7 8 8 9 9 10 10 11 11 12

1 3 2 4 3 5 4 6 5 7 6 8 7 9 8 10 9 11 10 12

1 4 2 5 3 6 4 7 5 8 6 9 7 10 8 11 9 12

1 5 2 6 3 7 4 8 5 9 6 10 7 11 8 12

1 6 2 7 3 8 4 9 5 10 6 11 7 12

1 7 2 8 3 9 4 10 5 11 6 12

1 8 2 9 3 10 4 11 5 12

1 9 2 10 3 11 4 12

1 10 2 11 3 12

1 11 2 12

1 12

Порівняння цінностей та їх доступності за методикою, можна знайти внутрішні конфлікти (ВК) та внутрішні вакууми (ВВ). Внутрішні конфлікти – коли наявна цінність, але вона не доступна. Внутрішній вакуум – переважання певної якості, коли індивід її не цінує.

Тестові норми визначають: нормальну зону (НЗ) - означає відсутність конфлікту чи вакууму, варіант, коли показники доступності та цінності знаходяться у балансі, вона знаходиться у діапазоні до «-3 та 3», але з «-4 або 4» вже починаються конфлікти чи вакууми.

«Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери. Для діагностики мотиваційних складових. Сфера спрямованості особистості досліджувалася із боків: спрямованості на себе, спрямованості на взаємодію та спрямованості на результат.

Методика "Спрямованість особистості" розроблена В. Смекалом і М. Кучерою та визначена як інструмент для дослідження особистісної спрямованості індивіда у різних аспектах життя. Цей психологічний тест дозволяє визначити основні напрямки і цінності, які визначають поведінку та вибори особистості.

Процедура тестування передбачає представлення респондентам набору ситуацій або висловлень, до яких їм слід висловити свою реакцію. Ці ситуації охоплюють різні аспекти життя, включаючи професійну сферу, відносини, саморозвиток і багато інших.

В основі методики лежить концепція про те, що особистість має основні напрямки, за якими вона орієнтується у своєму житті. Визначення цих напрямків дозволяє зрозуміти, які цінності є ключовими для конкретної особистості, і як вони впливають на прийняття рішень та формування її життєвого шляху.

Методика "Спрямованість особистості" широко використовується в психологічних дослідженнях для аналізу індивідуальних особливостей та прогнозування поведінкових реакцій. Вона дозволяє збагатити розуміння того, як індивід реагує на різні ситуації та які цінності стоять в основі його життєвих виборів.

Методика "Спрямованість особистості" В. Смекала і М. Кучери є дослідницьким інструментом, спрямованим на вивчення глибоких психологічних аспектів особистості та визначення основних напрямків, якими керується індивід у своєму житті. Ця методика відзначається тим, що вона аналізує не лише зовнішні прояви поведінки, але й внутрішні мотиваційні основи та ціннісні установки.

Основною метою тестування є визначення того, які аспекти життя для конкретної особистості є ключовими та визначають її вибори та рішення. Це дозволяє отримати більш глибоке розуміння індивідуальних особливостей, формуючи таким чином повноцінний психологічний портрет.

Методика базується на сценаріях або ситуаціях, які індивід повинен врахувати та висловити свою реакцію. Ці сценарії охоплюють широкий спектр сфер життя, таких як робота, відносини, саморозвиток і т. д. Аналіз реакцій на різні сценарії дозволяє виявити та проаналізувати переважаючі цінності та напрямки, якими відбувається самореалізація особистості.

Методика використовується в психологічних дослідженнях, психотерапії та кар'єрному консультуванні, надаючи глибокий взгляд на внутрішні мотиваційні механізми та основні цінності, що формують ставлення індивіда до життя.

Інструкція до методики:

На кожен пункт анкети можливі 3 відповіді, позначені літерами А, В, С. З відповідей на кожен пункт виберіть ту, яка найкраще виражає вашу точку зору, яка для вас найбільш цінна, або найбільше відповідає правді. Букву вашої відповіді напишіть в листі відповідей проти номера питання в стовпчику «Найбільше». Потім з відповідей на це ж питання виберіть ту, яка найдалі стоїть від вашої точки зору, найменш цінна для вас, або найменше відповідає правді. Відповідну букву напишіть проти номера питання, але в рубриці «Найменше». Для кожного питання використовуйте тільки дві літери, відповіді, що залишилися, не записуйте ніде. Над питаннями не думайте занадто довго: перший вибір самий правильний.

Час від часу контролюйте себе: чи правильно ви записуєте відповіді, в ті чи стовпці, чи скрізь проставлені букви. Якщо виявиться помилка, виправте її.

Ключ до опитувальника Смекала-Кучера

НС			НВ			НЗ		
А	В	З	З	З	А	В	А	В
В	В	З	З	А	А	А	З	В
А	З	В	З	А	З	В	В	А
А	З	З	В	А	А	З	В	В
В	А	В	А	З	А	З	В	З
З	В	В	А	З	А	В	А	З
А	А	А	З	З	В	В	В	З
З	А	В	В	З	З	А	В	А
З	А	А	А	В	З	В	З	В
З	З	З	В	В	А	А	А	В

Обробка результатів. Якщо зазначена в ключі буква занесена в рубрику «Найбільше» (форма 5а), то випробуваному ставиться знак «+» по даному виду спрямованості: якщо - «Найменше», то йому ставиться знак «-». Потім підраховують кількість голосів, яке записують до відповідних стовпці підсумкової таблиці (форма 5б). Так само підраховується кількість мінусів. Далі кількість плюсів підсумовується з кількістю мінусів (з урахуванням знака!). Отриманий результат записується в підсумкову таблицю в рядок «Сума». Нарешті, до отриманого числа додається 30 (знову з урахуванням знака!). Цей показник і характеризує рівень вираженості даного виду спрямованості. Загальна сума всіх балів за трьома видами спрямованості повинна дорівнювати 90.

«Опитувальник мотивації» В.К. Гербачевського досліджує рівні домагань та емоційну сферу із сторін: внутрішній мотив, пізнавальний мотив, мотив уникнення, мотив змагання, мотив зміни діяльності, мотив самоповаги, значимість результатів, складність завдання, вольове зусилля, оцінка рівня досягнутих результатів, оцінка свого потенціалу, намічений

рівень мобілізації зусиль, очікуваний рівень результату, закономірність результатів, ініціативність.

Методика "Опитувальник мотивації" В.К. Гербачевського є інструментом, розробленим для вивчення мотиваційних основ діяльності особистості. Цей опитувальник спрямований на виявлення основних мотиваційних факторів, що визначають поведінку та рішення індивіда в різних життєвих сферах.

Процедура тестування полягає в заповненні анкети, де респондент висловлює своє ставлення до різних аспектів життя та діяльності. Опитувальник охоплює різні сфери, такі як професійні цілі, освіта, відносини, саморозвиток та інші, з метою визначення того, що стоїть за поведінкою і рішеннями особистості.

Методика використовується для аналізу основних мотиваційних потреб та цінностей, які визначають пріоритети індивіда. Результати тесту дозволяють отримати уявлення про те, що дійсно мотивує особистість в її діяльності, та визначити ступінь важливості різних сфер життя для неї.

Методика "Опитувальник мотивації" може застосовуватися в психологічних дослідженнях, кар'єрному консультуванні та психотерапії, допомагаючи фахівцям отримати глибоке розуміння мотиваційних основ особистості та взаємозв'язку між її цінностями і поведінкою.

Опитувальник мотивації В.К. Гербачевського є ефективним інструментом для аналізу мотиваційних аспектів особистості та її поведінкових патернів. Методика враховує широкий спектр життєвих сфер, що дозволяє отримати повний образ мотиваційного фону індивіда.

Однією з переваг цієї методики є її гнучкість та адаптабельність до різних контекстів. Вона може бути використана як в психологічних дослідженнях, так і в практичних областях, таких як кар'єрне консультування чи психотерапія.

Опитувальник враховує різноманітні аспекти, такі як професійні амбіції, освітні та особисті цілі, соціальні відносини, саморозвиток і

самовдосконалення. Результати тесту надають змогу з'ясувати, які саме мотиваційні фактори є важливими для конкретної особистості, допомагаючи краще розуміти і працювати з її потребами та цілями.

Такий інструментарій може бути використаний фахівцями для індивідуалізованого підходу в психотерапевтичній практиці чи для надання ефективних порад щодо розвитку кар'єри та самовдосконалення.

Інструкція:

Прочитайте кожне з наведених в опитувальнику висловлювань і відзначте, в якій мірі ви згодні або не згодні з ним. Обведіть, наприклад, кружком відповідну цифру в опитувальнику: якщо повністю згодні з висловлюванням - +3; якщо просто згодні - +2; якщо скоріше згодні, ніж не згодні, - +1; якщо ви абсолютно не згодні - -3; якщо просто не згодні - -2; якщо скоріше не згодні, ніж згодні, - -1. Якщо ж ви не можете ні погодитися з висловом, ні відкинути його, то відзначте - 0. Всі висловлювання відносяться до того, про що ви думаєте, що відчуваєте або хочете в момент, коли робота над завданням переривається.

Аналіз і інтерпретація даних дослідження. Проблемні ситуації, що виникають в процесі відповідей на висловлювання опитувальника, призводять до актуалізації ряду потреб, серед яких виділяються пізнавальні, соціальні, потреби самосвідомості, підвищення самоповаги і т. П. На основі цих потреб суб'єкт оцінює значимість і складність завдання, витрати часу і сил, прогнозні оцінки розвитку особистісних якостей.

За результатами тестування визначається мотиваційна структура особистості випробуваного. У цій структурі розрізняють 15 компонентів. По кожному з цих компонентів підраховується сума балів за допомогою ключа та правил перекладу випробуваного в бали.

Підрахунок балів з номерами висловлювань, зазначених зірочками (*), здійснюється за правилами зворотного перекладу.

Хоча нормативних даних для опитувальника не існує (кожен індивідуальний результат за відповідними компонентами встановлюється в

порівнянні з іншими компонентами індивідуального особистісного профілю випробуваного), можна скористатися наступними експериментальними показниками рівня домагань:

- низький рівень: 3-9 балів;
- середній рівень: 10-16 балів;
- високий рівень: 17-21 балів.

Орієнтаційна анкета.

Для визначення особистісної спрямованості в даний час використовується орієнтаційна (орієнтовна) анкета, вперше опублікована Б. Бассом в 1967 р. Анкета складається з 27 пунктів-суджень, по кожному з яких можливі три варіанти відповідей, відповідні трьом видам спрямованості особистості. Респондент повинен вибрати одну відповідь, який найбільшою мірою виражає його думку або відповідає реальності, і ще один, який, навпаки, найбільш далекий від його думки або ж найменш відповідає реальності. Відповідь "найбільш" отримує 2 бали, "найменш" - 0, що залишився невибраний - 1 бал. Бали, набрані за всіма 27 пунктами, підсумовуються для кожного виду спрямованості окремо.

За допомогою методики виявляються наступні спрямованості:

1. Спрямованість на себе (Я) - орієнтація на пряме винагороду і задоволення безвідносно роботи і співробітників, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, дратівливість, тривожність, интровертированность.

2. Спрямованість на спілкування (О) - прагнення за будь-яких умовах підтримувати відносини з людьми, орієнтація на спільну діяльність, але часто на шкоду виконанню конкретних завдань або наданню щирої допомоги людям, орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в прихильності і емоційних відносинах з людьми.

3. Спрямованість на справу (Д) - зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю,

здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, яке корисне для досягнення спільної мети.

Отже, у цьому підрозділі було детально описано використовувани нами психодіагностичні методики, за допомогою яких досліджувалися поставлені завдання мотиваційно-ціннісних орієнтацій. Для дослідження ціннісної структури особистості та розбіжностей між показниками «цінність» та «доступність» – методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової. Для діагностики мотиваційних складових застосовувались методика «Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери, опитувальник мотивації В.К. Гербачевського.

Висновки до другого розділу

У цьому підрозділі було описано детальну процедуру організації дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистоті у період глобальних потрясінь. Надано детальний опис усіх характеристик вибірки за соціально-демографічними параметрами та опис розподілу респондентів на запитання анкети. Структура нашого дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій базується на трьох обраних нами для цього методичних інструментах: для дослідження ціннісної структури особистості та розбіжностей між показниками «цінність» та «доступність» – методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової. Для діагностики мотиваційних складових застосовувались методика «Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери, опитувальник мотивації В.К. Гербачевського.

РОЗДІЛ 3.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

3.1. Особливості мотиваційної сфери особистості у період глобальних потрясінь

Структура мотиваційної сфери нашого дослідження заключається в аналізі отриманих даних за методикою – «Опитувальник мотивації» В.К. Гербачевського. До уваги брався аналіз описових статистик загального розподілу за інтегральним балом усього опитувальника, та кожної із шкал окремо, із урахуванням нормативності розподілу, його асиметрії, ексцесу, показників стандартного відхилення, похибки середнього, середнього значення, медіани та моди (Таблиця 3.1).

«Опитувальник мотивації» В.К. Гербачевського досліджує рівні домагань та емоційну сферу із сторін: внутрішній мотив, пізнавальний мотив, мотив уникнення, мотив змагання, мотив зміни діяльності, мотив самоповаги, значимість результатів, складність завдання, вольове зусилля, оцінка рівня досягнутих результатів, оцінка свого потенціалу, намічений рівень мобілізації зусиль, очікуваний рівень результату, закономірність результатів, ініціативність.

Аналіз розподілу значень за інтегральним показником мотивації, представленим на Рисунку 3.1, визначив очевидну ненормативність розподілу із видимою правосторонньою асиметрією (-0.27) у сторону збільшення значень та присутній ненормований ексцес (-0.3). Вже маючи такі характеристики розподілу, можна стверджувати про його непараметричність. Проте була здійснена і перевірка його за допомогою оцінки значення критерію Шапіро-Уїлка, Це дозволило прийняти альтернативну гіпотезу та підтвердити, що розподіл ненормальний ($p =$

3.297e-05). Через це для подальшої роботи із даними будуть використовуватися непараметричні методи статистики.

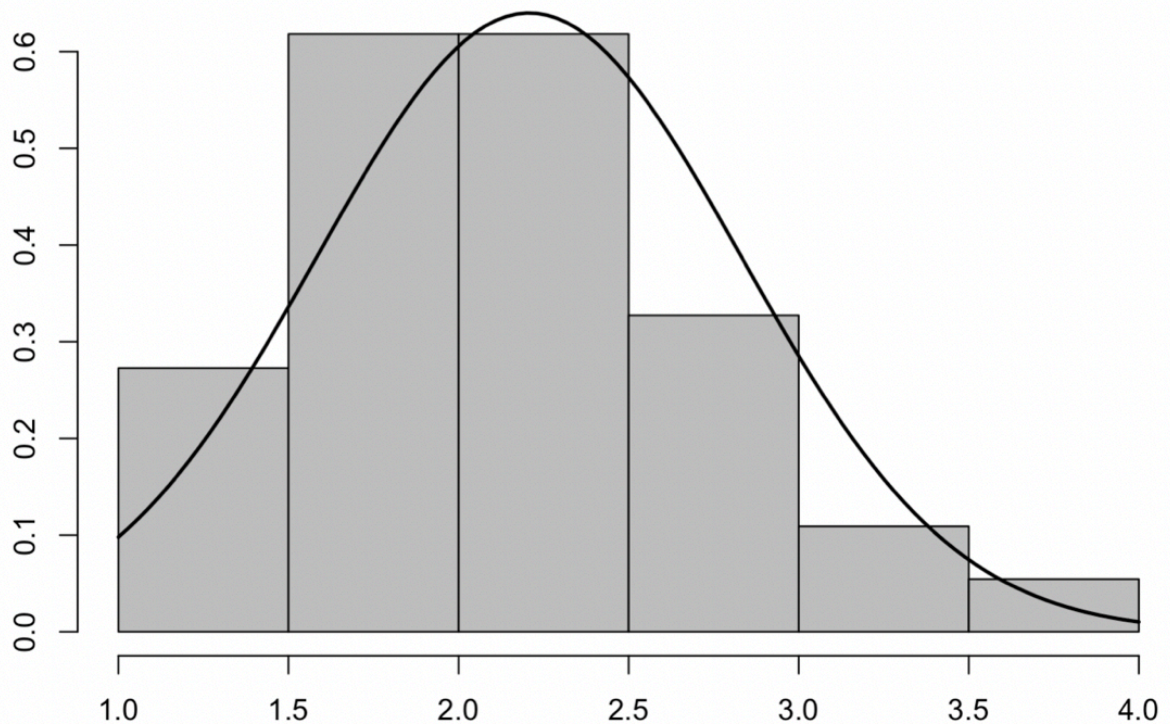

Рис. 3.1. Крива розподілу інтегрального балу за опитувальником мотивації

На вибірку із $N = 67$ респондентів, середнє значення по інтегральному показнику мотивації було отримане $M = 18.34$, медіана $Md = 17$, мода $Mo = 18$ при стандартному відхиленні $Sd = 3.1$, та похибці середнього $Se = 2.1$. Максимальне значення 21 та мінімальне 9. Референтні значення надані автором опитувальника: - низький рівень: 3-9 балів; - середній рівень: 10-16 балів; - високий рівень: 17-21 балів. Тож, отримані нами дані лягли у діапазон середніх та високих показників.

Середньогруповий профіль типового респондента за опитувальником мотивації по решті шкалам окремо наданий у Таблиці 3.1 та має наступний вигляд.

Таблиця 3.1.

«Середньогрупові значення за мотивацією»

	M	Md	Mo	Sd	Se
внутрішній мотив	10.2	11	9	1.89	0.23
пізнавальний мотив	7.7	7.1	6	1.40	0.23
мотив уникнення	12.3	11.1	10	1.30	0.23
мотив змагання	20.1	19.3	19	1.1	0.23
мотив зміни діяльності	15.3	15.5	15	1.20	0.23
мотив самоповаги	20.3	20	19	1.19	0.23
значимість результатів	8.4	8.2	9	1.21	0.23
складність завдання	7.4	6.6	7	1.07	0.23
вольове зусилля	19.9	17	19	1.07	0.23
оцінка рівня досягнутих результатів	16.4	16.2	15	1.30	0.23
оцінка свого потенціалу	13.1	12.8	13	1.15	0.23
намічений рівень мобілізації зусиль	12.3	11.9	12	1.51	0.23
очікуваний рівень результату	13.4	12.5	12	1.40	0.23
закономірність результатів, ініціативність	13	14.8	15	1.10	0.23

Із Таблиці 3.1. видно, що лідуючі мотиви: змагання, самоповаги та вольового зусилля. Найнижчі середньогрупові значення отримали: складність завдання, значимість результатів та пізнавальний мотив.

Надалі було проаналізовано отримані результати за опитувальником мотивації відносно номінальних змінних параметрів, які були зібрані за допомогою анкети соціально-демографічних параметрів: віку, статі, освіти, сімейного стану, виду посади та наявності або відсутності досвіду зміни виду професійної діяльності.

Відносно категоріальної змінної віку, було встановлено, що за мотивом змагання та вольового зусилля наявні значимі міжгрупові

розбіжності відносно віку за критерієм Краскала-Уолеса (аналогу дисперсійного аналізу для непарних непараметричних порівнянь) для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. У доповнення, та для поглибленого аналізу, було також проведено кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних. Було встановлено, що наявна значима пряма кореляція між віком та мотивом змагання ($r = 0.26$; $p < 0,05$).

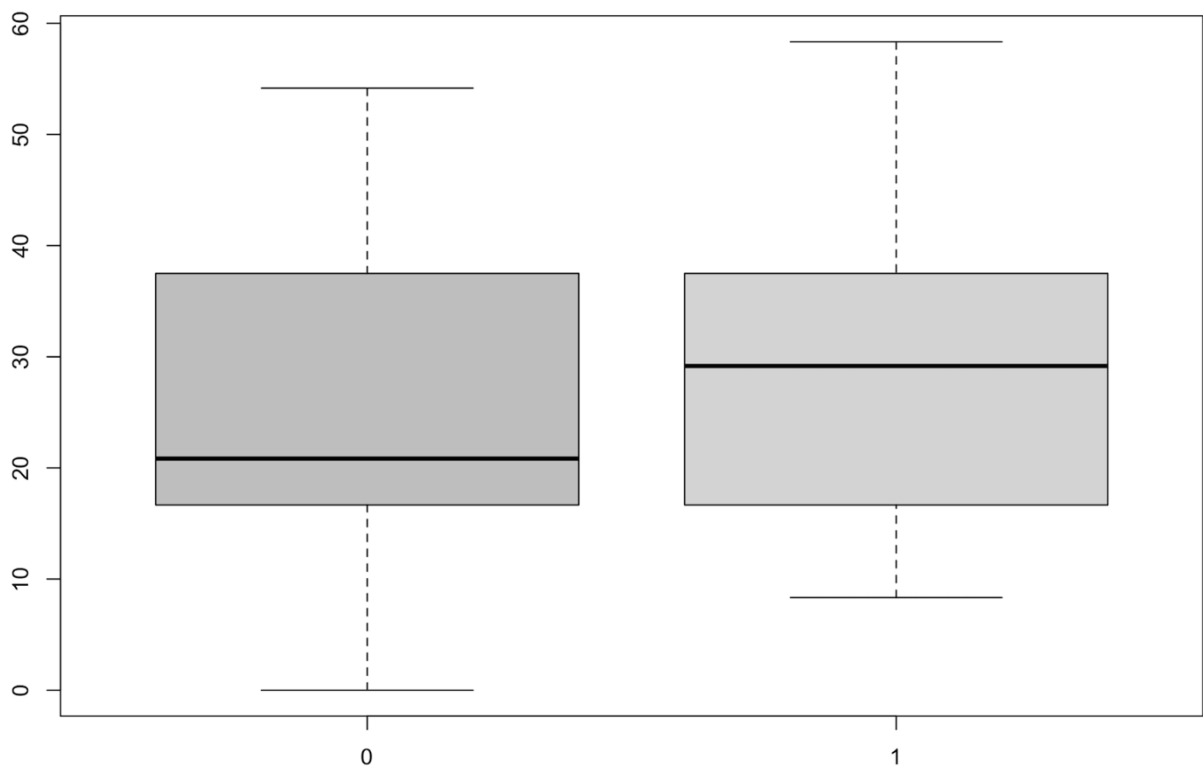

Рис. 3.2. Розподіл значень за мотивом змагання відносно статі

Відносно категоріальної змінної статі, було встановлено, що за мотивом змагання наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Мана-Уїтні для непараметричних парних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму кореляцію між статтю та мотивом

змагання ($r = 0.19$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що чоловікам більше притаманний мотив змагання, аніж жінкам. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.2.

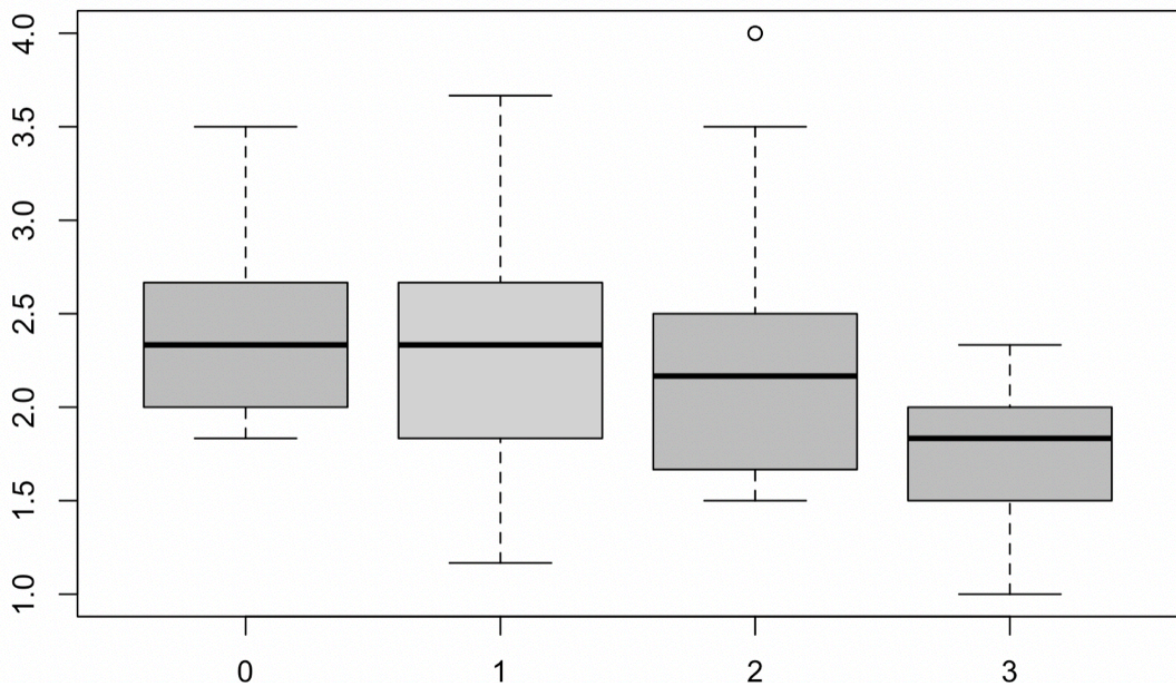

Рис. 3.3. Розподіл за пізнавальним мотивом та освітою

Відносно категоріальної змінної освіти, було встановлено, що за пізнавальним мотивом наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Краскала-Уолеса для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму обернену кореляцію між освітою та мотивом змагання ($r = -0.34$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що чим вищий рівень освіти тим нижчий пізнавальний мотив. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.3.

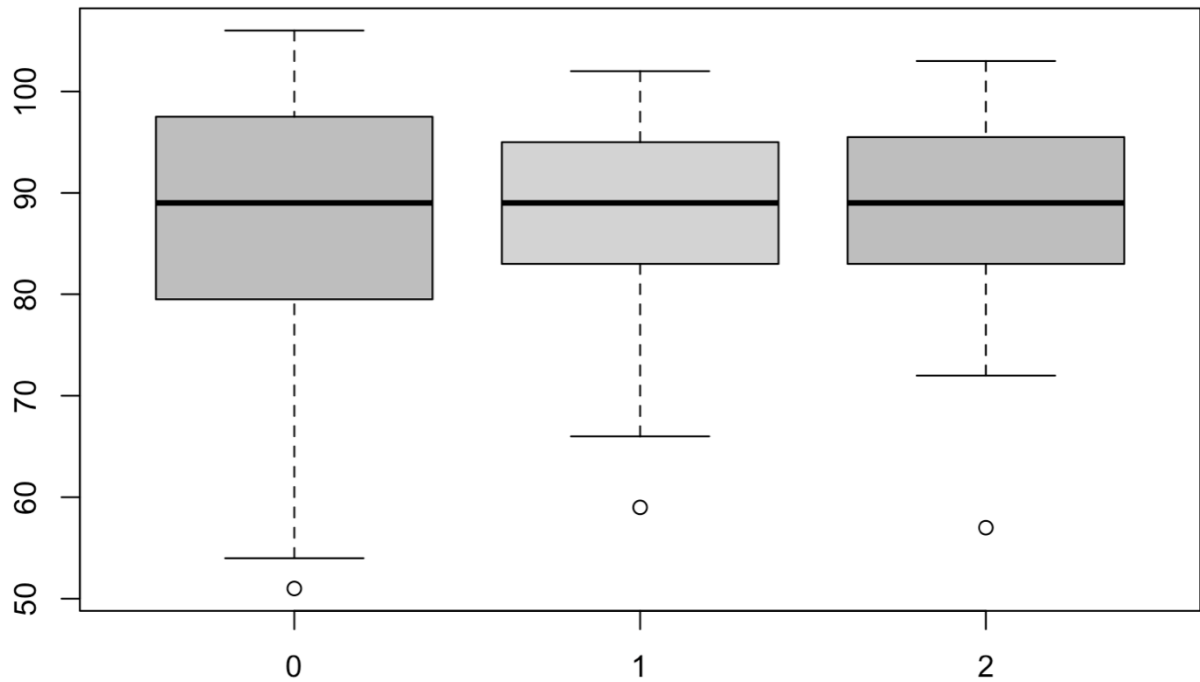

Рис. 3.4. Розподіл за сімейним станом та оцінкою свого потенціалу

Відносно категоріальної змінної сімейного стану (в шлюбі, розлучені, не були в шлюбі) було встановлено, що за оцінкою свого потенціалу наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Краскала-Уолеса для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму кореляцію між сімейним станом та оцінкою свого потенціалу ($r = 0.17$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що одружені респонденти більш високо оцінюють свій потенціал. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.4.

Відносно категоріальної змінної виду посади (спеціалісти або керівники) було встановлено, що за очікуваним рівнем результату наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Мана-Уїтні для непараметричних парних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було відкинута нульова гіпотеза про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для

непараметричних даних виявив значиму кореляцію між видом посади та очікуваним рівнем результату на рівні $r = 0.39$ при $p < 0,05$. Це свідчить про те, що респонденти на керівних посадах закономірно мають вищий рівень очікуваного результату порівняно із спеціалістами. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.5.

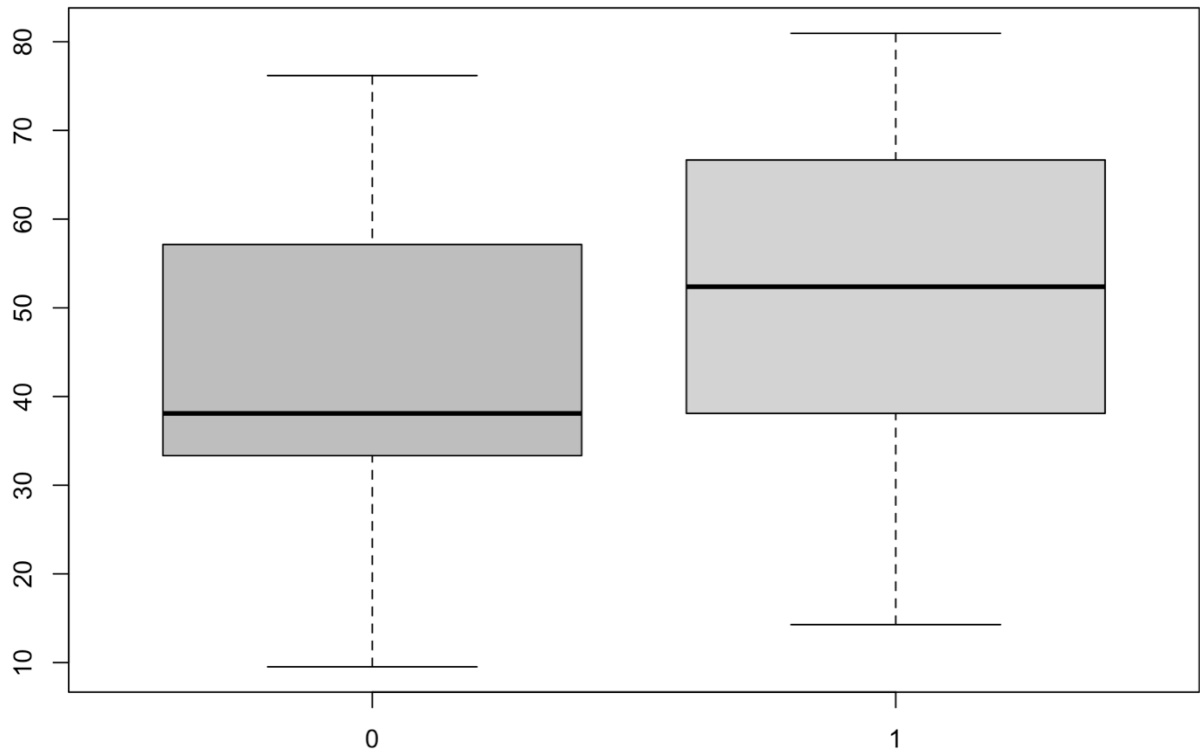

Рис. 3.5. Розподіл відносно виду посади та очікуваним рівнем результату

Відносно категоріальної змінної: наявності чи відсутності зміни професійної діяльності у житті було встановлено, що за наміченим рівнем мобілізації зусиль наявні значимі міжгрупові розбіжності. Гіпотеза перевірялася шляхом застосування непараметричного критерію для парних порівнянь незалежних вибірок Манна-Уїтні. Нулову гіпотезу було відкинуто на користь альтернативної – групи статистично значимо відрізняються за середнім значенням показника наміченого рівня мобілізації зусиль ($p < 0,05$). Окрім цього, кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних, виявив

значимий зв'язок між наявністю зміни професійної діяльності та наміченим рівнем мобілізації зусиль на рівні $r = 0.39$ при $p < 0,05$. Це свідчить про те, що респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищий намічений рівень мобілізації зусиль. Діаграма міжгрупових розбіжностей візуалізована на Рисунку 3.6.

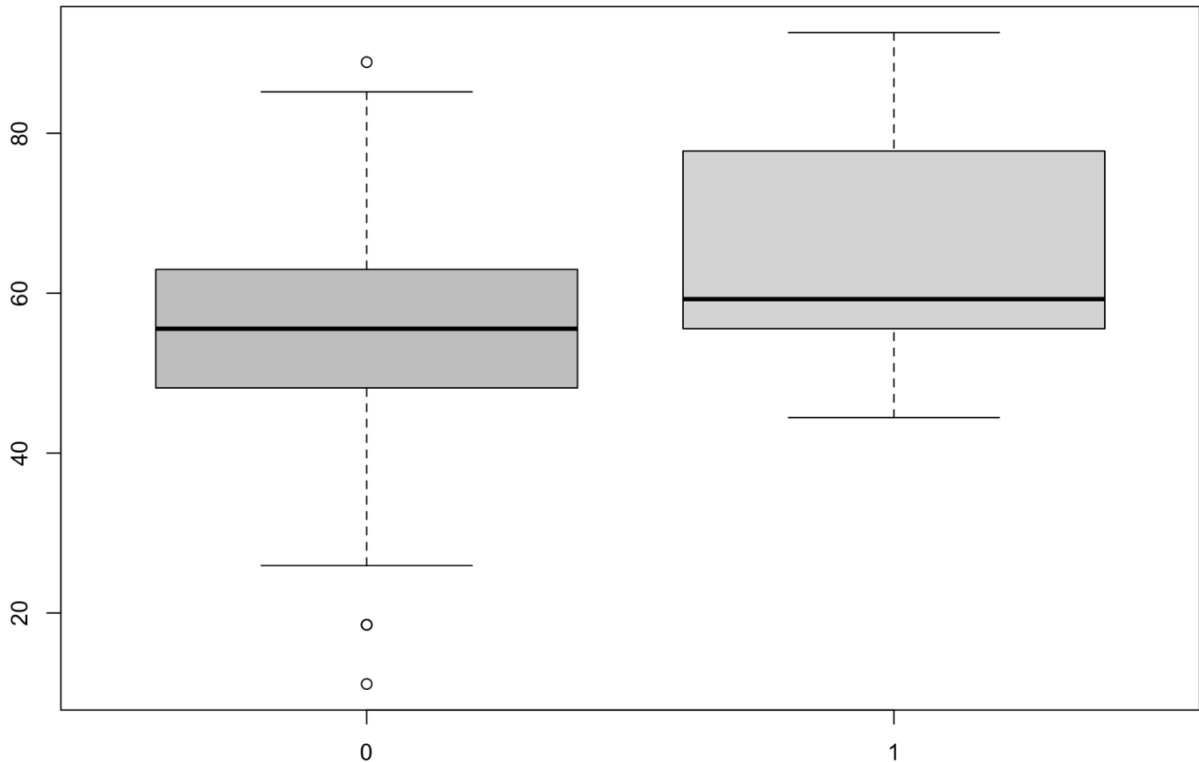

Рис. 3.6. Розподіл відносно наявності зміни професійної діяльності та наміченим рівнем мобілізації зусиль

Отже, у цьому підрозділі нами було досліджено сферу мотиваційної спрямованості особистості шляхом аналізу результатів методики «Опитувальник мотивації» В.К. Гербачевського. Шляхом опису наступних показників: описових статистик загального розподілу за інтегральним балом усього опитувальника, та кожної із шкал окремо, із урахуванням нормативності розподілу, його асиметрії, ексцесу, показників стандартного відхилення, похибки середнього, середнього значення, медіани та моди. Методика спрямована на дослідження рівнів домагань та емоційну сферу із сторін: внутрішній мотив, пізнавальний мотив, мотив уникнення, мотив

змагання, мотив зміни діяльності, мотив самоповаги, значимість результатів, складність завдання, вольове зусилля, оцінка рівня досягнутих результатів, оцінка свого потенціалу, намічений рівень мобілізації зусиль, очікуваний рівень результату, закономірність результатів, ініціативність. За результатами аналізу було встановлено, що лідуючі мотиви: змагання, самоповаги та вольового зусилля. Найнижчі середньогрупові значення отримали: складність завдання, значимість результатів та пізнавальний мотив. За мотивом змагання та вольового зусилля встановлено наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку. Чоловікам більше притаманний мотив змагання, аніж жінкам. Це свідчить про те, що чим вищий рівень освіти тим нижчий пізнавальний мотив. Одружені респонденти більш високо оцінюють свій потенціал. На керівних посадах респонденти закономірно мають вищий рівень очікуваного результату порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищий намічений рівень мобілізації зусиль.

3.2. Особливості ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь

Структура сфери ціннісних орієнтацій особистості нашого дослідження заключається в аналізі отриманих даних за методикою – «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової. До уваги брався аналіз описових статистик загального розподілу за інтегральним балом усього опитувальника, та кожної із шкал окремо, із урахуванням нормативності розподілу, його асиметрії, ексцесу, показників стандартного відхилення, похибки середнього, середнього значення, медіани та моди (Таблиця 3.7).

«Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової - опитувальник

складається із шкал, що замірюють відповідні показники: активне (діяльне) життя, здоров'я (фізичне і психічне), цікава робота, краса природи і мистецтва, любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною, матеріально-забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів, наявність хороших і вірних друзів, впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів, пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток, свобода як незалежність у вчинках і діях, щасливе сімейне життя, творчість (можливість творчої діяльності).

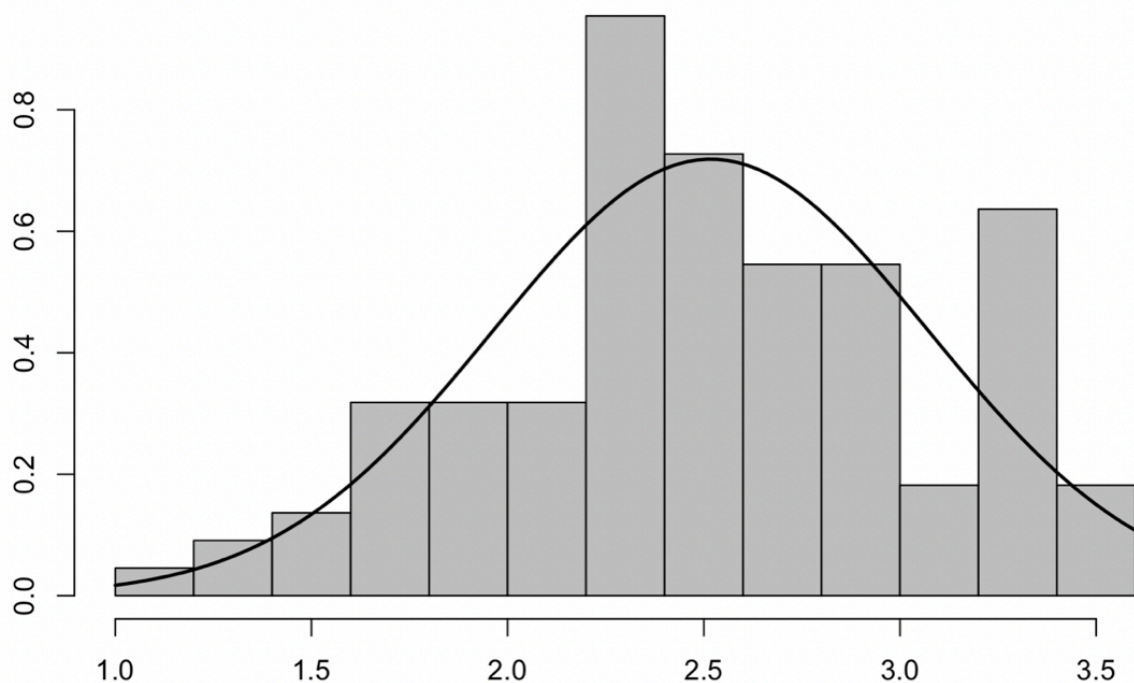

Рис. 3.7. Крива розподілу інтегрального балу за опитувальником цінностей та їх доступності

Аналіз розподілу значень за інтегральним показником цінностей та їх доступності, представленим на Рисунку 3.7, визначив очевидну ненормативність розподілу із видимою правосторонньою асиметрією (-0.15) у сторону збільшення значень та присутній ненормований ексцес (-0.17). Вже маючи такі характеристики розподілу, можна стверджувати про його непараметричність. Проте була здійснена і перевірка його за допомогою

оцінки значення критерію Шапіро-Уїлка, Це дозволило прийняти альтернативну гіпотезу та підтвердити, що розподіл ненормальний ($p = 2.656e-03$). Через це для подальшої роботи із даними будуть використовуватися непараметричні методи статистики.

Порівнюючи цінності та їх доступність за методикою, можна знайти внутрішні конфлікти (ВК) та внутрішні вакууми (ВВ). Внутрішні конфлікти – коли наявна цінність, але вона не доступна. Внутрішній вакуум – переважання певної якості, коли індивід її не цінує.

На вибірку із $N = 67$ респондентів, середнє значення по інтегральному показнику мотивації було отримане $M = 6$, медіана $Md = 5$, мода $Mo = 5$ при стандартному відхиленні $Sd = 0.3$, та похибці середнього $Se = 0.6$. Максимальне значення 9 та мінімальне -7.

Референтні значення тестових норм, надані автором опитувальника: нормальну зону (НЗ) - означає відсутність конфлікту чи вакууму, варіант, коли показники доступності та цінності знаходяться у балансі, вона знаходиться у діапазоні до «-3 та 3», але з «-4 або 4» вже починаються конфлікти чи вакууми.

Подальший алгоритм аналізу результатів полягав у інтерпретації прорахованих показників різниці між цінністю та доступністю у окремому стовпчику. Підвибірки респондентів за соціально-демографічними параметрами було порівняно між собою відносно 12 пар цінностей для виявлення внутрішніх конфліктів або внутрішніх вакуумів. Спершу було оглянуто усі 12 пар, та наступні результати та виявлені ненормативні діапазони, на які варто звернути увагу будуть інтерпретовані детальніше далі.

Середньогруповий профіль типового респондента за опитувальником цінностей та їх доступності по решті шкалам окремо наданий у Таблиці 3.2 та має наступний вигляд.

Таблиця 3.2.

«Середньогрупові значення за цінністю та доступністю»

Середні значення	цінність	доступність	різниця
активне життя	5	9	-4
здоров'я	8	7	1
цікава робота	3	5	-2
краса природи і мистецтва	1	4	-3
любов	0	7	-7
Матеріальна заб.	2	8	-6
Хороші друзі	5	9	-4
впевненість у собі	3	5	-2
пізнання	2	6	-4
кругозору	5	7	-2
загальної культури	1	6	-5
інтелектуальний розвиток	5	6	-1
свобода	4	3	1
щасливе сімейне життя	4	9	-5
творчість	6	3	3

Із Таблиці 3.2. видно, що лідуючі опорні точки дизбалансів у сферах: активне життя, любов, матеріальне забезпечення, хороші друзі, можливість пізнання, загальна культура та щасливе сімейне життя. Цікаво відмітити, що мінусові значення, а саме (конфлікти, а не вакууми) отримуються у разі, якщо актуальність цінності низька, а доступність висока.

Надалі було проаналізовано отримані результати за опитувальником цінностей та доступності відносно номінальних змінних параметрів, які були зібрані за допомогою анкети соціально-демографічних параметрів: віку, статі, освіти, сімейного стану, виду посади та наявності або відсутності досвіду зміни виду професійної діяльності.

Відносно категоріальної змінної віку, було встановлено, що за доступністю активного життя та цінністю матеріального забезпечення наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку за критерієм Краскала-Уолеса (аналогу дисперсійного аналізу для непарних непараметричних

порівнянь) для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. У доповнення, та для поглибленого аналізу, було також проведено кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних. Було встановлено, що наявна значима обернена кореляція між віком та доступністю цінності активного життя ($r = 0.32$; $p < 0,05$).

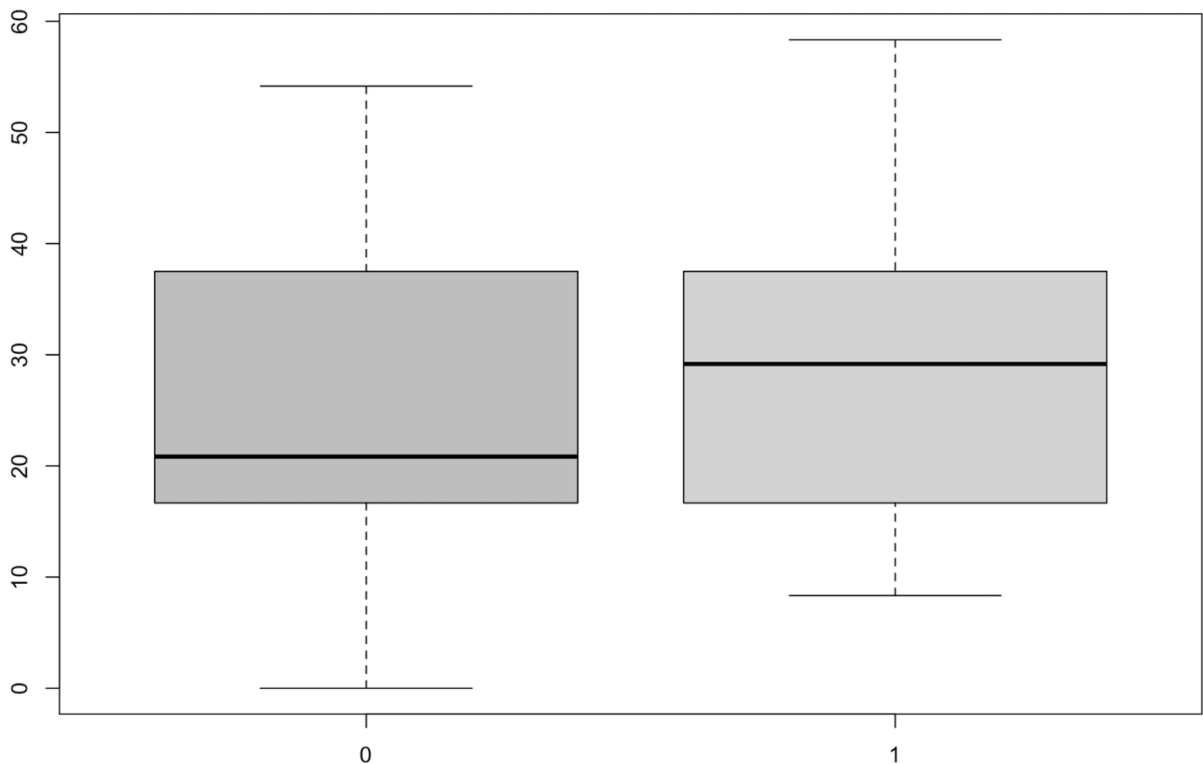

Рис. 3.8. Розподіл значень за мотивом змагання відносно статі

Відносно категоріальної змінної статі, було встановлено, що за доступністю цінності щасливого сімейного життя та любов'ю наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Мана-Уїтні для непараметричних парних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму кореляцію між статтю та

доступністю цінності щасливого сімейного життя ($r = 0.21$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що чоловікам більше доступна цінність щасливого сімейного життя, аніж жінкам. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.8.

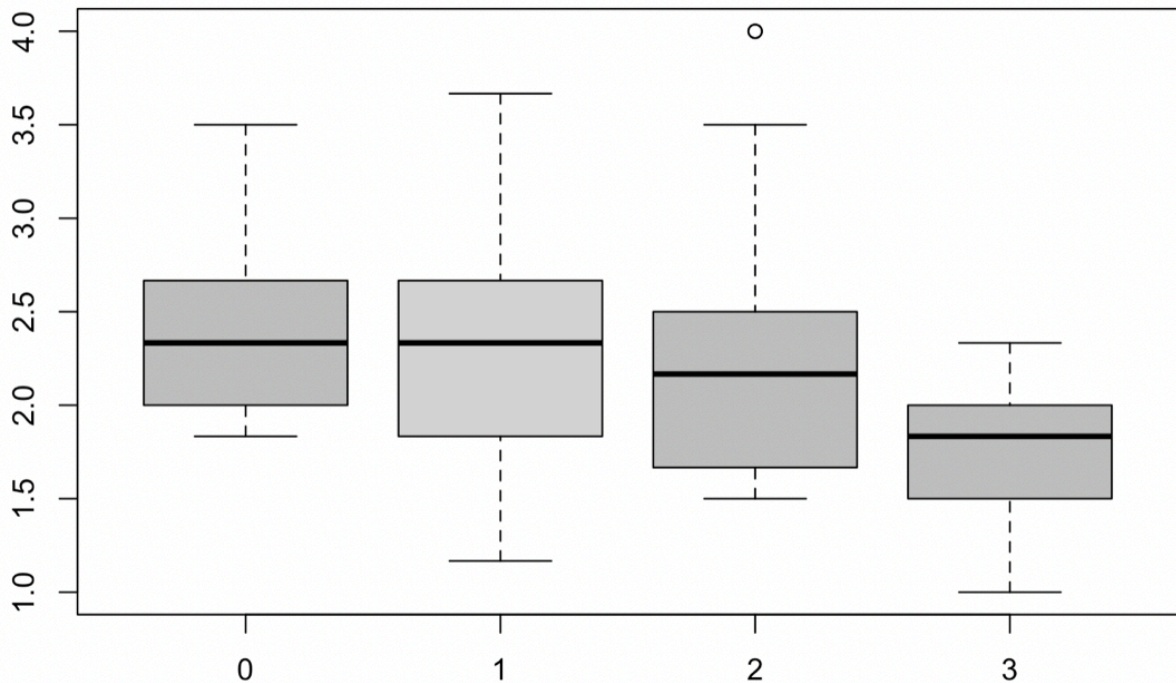

Рис. 3.9. Розподіл за цінністю можливості пізнання та освітою

Відносно категоріальної змінної освіти, було встановлено, що за доступністю цінності можливості пізнання, наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Краскала-Уолеса для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму обернену кореляцію між освітою та доступністю цінності можливості пізнання ($r = -0.16$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що чим вищий рівень освіти тим менше актуальна доступність цінності можливості пізнання. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.9.

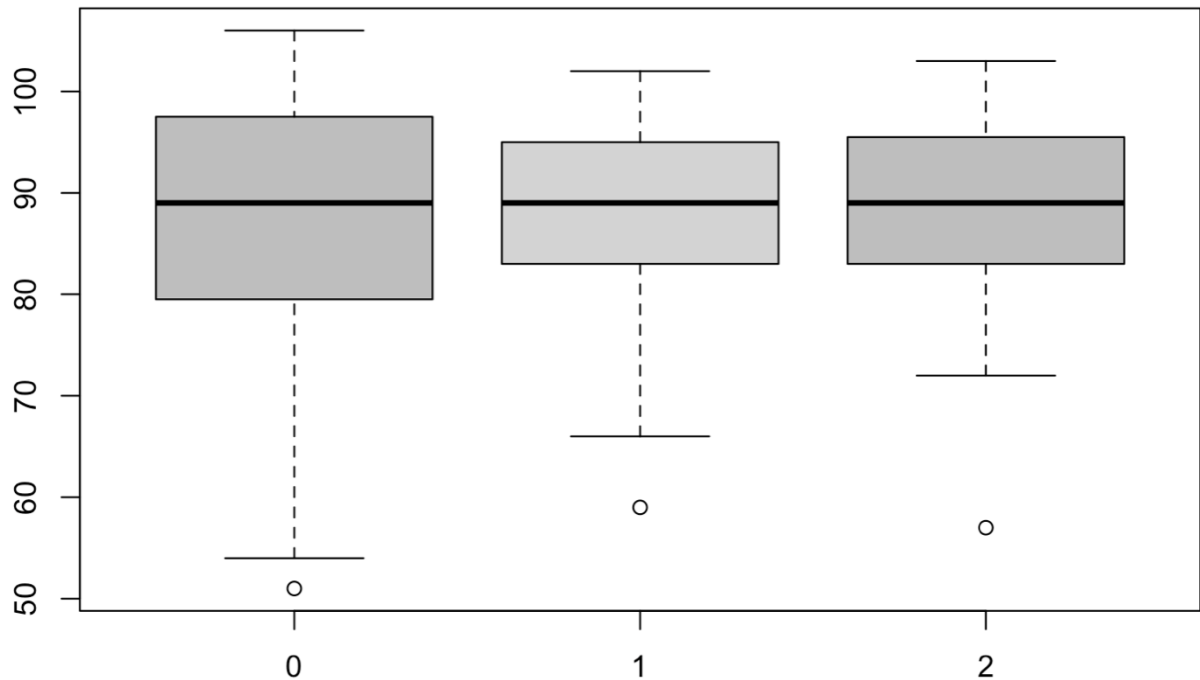

Рис. 3.10. Розподіл за сімейним станом та доступністю цінності любові та щасливого сімейного життя

Відносно категоріальної змінної сімейного стану (в шлюбі, розлучені, не були в шлюбі) було встановлено, що за цінністю доступності любові та щасливого сімейного життя наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Краскала-Уолеса для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму кореляцію між сімейним станом та доступністю цінності любові та щасливого сімейного життя ($r = 0.24$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що одружені респонденти більш вирогідно мають реалізовану цінність любові та щасливого сімейного життя, аніж решта. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.10.

Відносно категоріальної змінної виду посади (спеціалісти або керівники) було встановлено, що за наявністю цінності активного життя присутні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Мана-Уїтні для непараметричних парних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було відкинута

нульову гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму кореляцію між видом посади та наявністю цінності активного життя на рівні $r = 0.29$ при $p < 0,05$. Це свідчить про те, що респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у активно порівняно із спеціалістами. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.11.

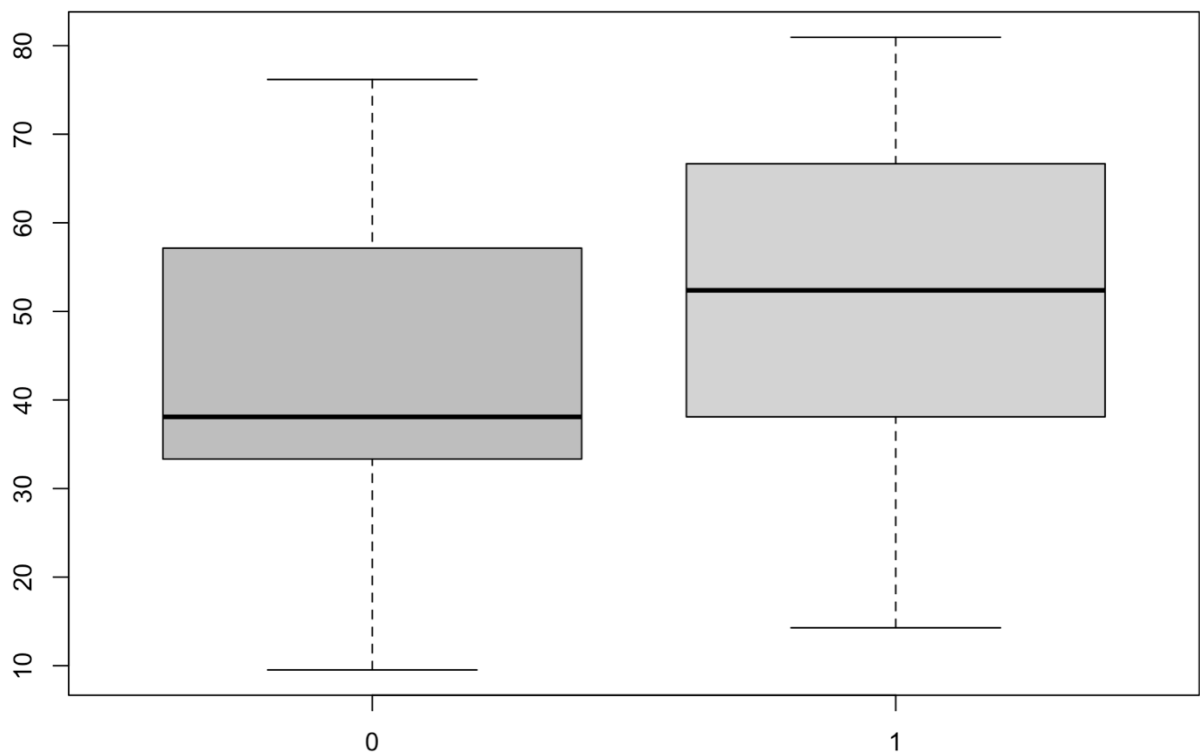

Рис. 3.11. Розподіл відносно виду посади та очікуваним рівнем результату

Відносно категоріальної змінної: наявності чи відсутності зміни професійної діяльності у житті було встановлено, що за можливістю пізнання (як актуальності цієї цінності) наявні значимі міжгрупові розбіжності. Гіпотеза перевірялася шляхом застосування непараметричного критерію для парних порівнянь незалежних вибірок Манна-Уїтні. Нульову гіпотезу було відкинуто на користь альтернативної – групи статистично значимо відрізняються за актуальністю цінності можливості пізнання ($p <$

0,05). Окрім цього, кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних, виявив значимий зв'язок між наявністю зміни професійної діяльності та актуальністю цінності можливості пізнання на рівні $r = 0.27$ при $p < 0,05$. Це свідчить про те, що респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищу актуальність цінності можливості пізнання, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності. Діаграма міжгрупових розбіжностей візуалізована на Рисунку 3.12.

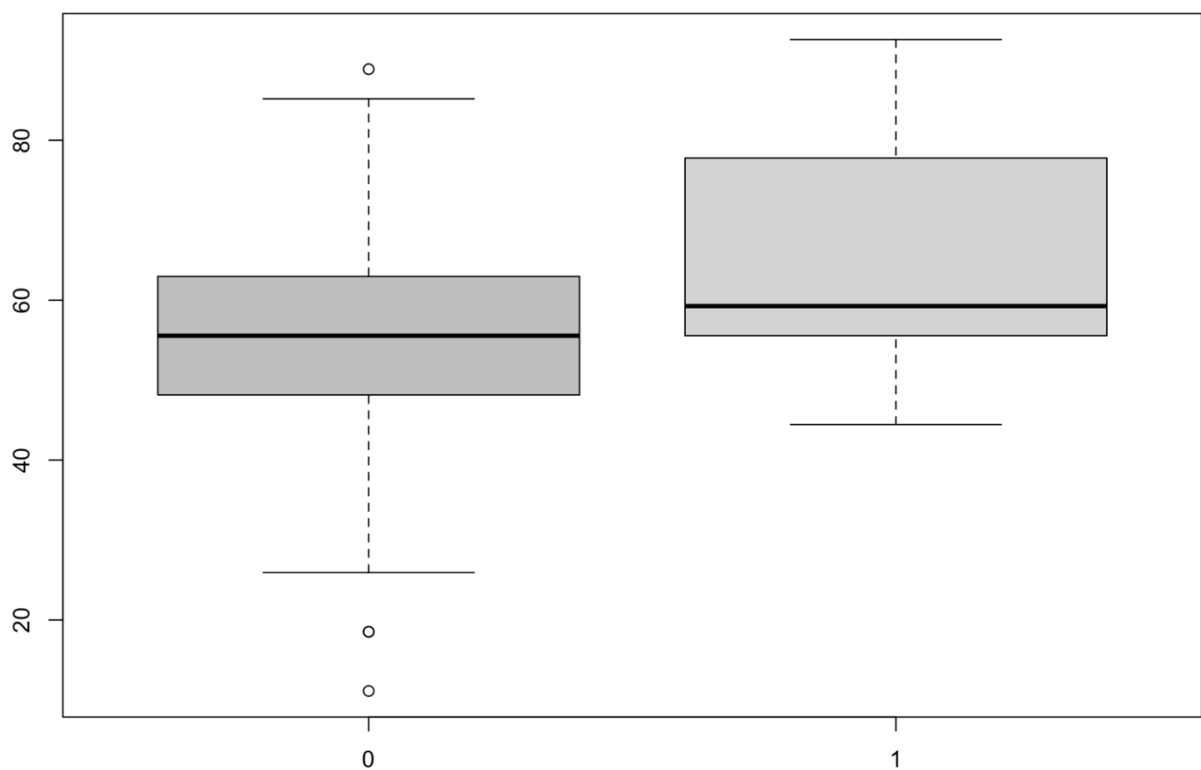

Рис. 3.12. Розподіл відносно наявності зміни професійної діяльності та актуальністю цінності можливості пізнання

Отже, у цьому підрозділі нами було досліджено сферу ціннісних орієнтацій особистості. Результати були проаналізовані відносно співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах за допомогою методики – «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової. Було проаналізовано описові статистики загального розподілу та кожної із

шкал окремо, із урахуванням нормативності розподілу, його асиметрії, ексцесу, показників стандартного відхилення, похибки середнього, середнього значення, медіани та моди. Також побудовано усереднений профіль типового респондента нашої вибірки за методикою. За результатами аналізу було встановлено, що лідуючі опорні точки дизбалансів присутні у сферах: активне життя, любов, матеріальне забезпечення, хороші друзі, можливість пізнання, загальна культура та щасливе сімейне життя (мінусові значення, а саме (конфлікти, а не вакууми) отримуються у разі, якщо актуальність цінності низька, а доступність висока). За доступністю активного життя та цінністю матеріального забезпечення наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку обернена кореляція віку та активного життя. Відносно статі, за доступністю цінності щасливого сімейного життя та любов'ю наявні значимі міжгрупові розбіжності. Таким чином, чоловікам більше доступна цінність щасливого сімейного життя, аніж жінкам. Відносно рівнів освіти, та за доступністю цінності можливості пізнання, наявні значимі міжгрупові розбіжності. Таким чином, чим вищий рівень освіти тим менше актуальна доступність цінності можливості пізнання. Одружені респонденти більш вирогідно мають реалізовану цінність любові та щасливого сімейного життя, аніж решта. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у активно порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищу актуальність цінності можливості пізнання, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.

3.3. Особливості спрямованості особистості у період глобальних потрясінь

Сфера спрямованості особистості у нашому дослідженні вивчалася за допомогою методики – «Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери. До уваги брався аналіз описових статистик загального розподілу за інтегральним балом усього опитувальника, та кожної із шкал окремо, із урахуванням нормативності розподілу, його асиметрії, ексцесу, показників стандартного відхилення, похибки середнього, середнього значення, медіани та моди (Таблиця 3.3).

«Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери - опитувальник складається із шкал, що замірюють відповідні показники: спрямованості на себе, спрямованості на взаємодію та спрямованості на результат.

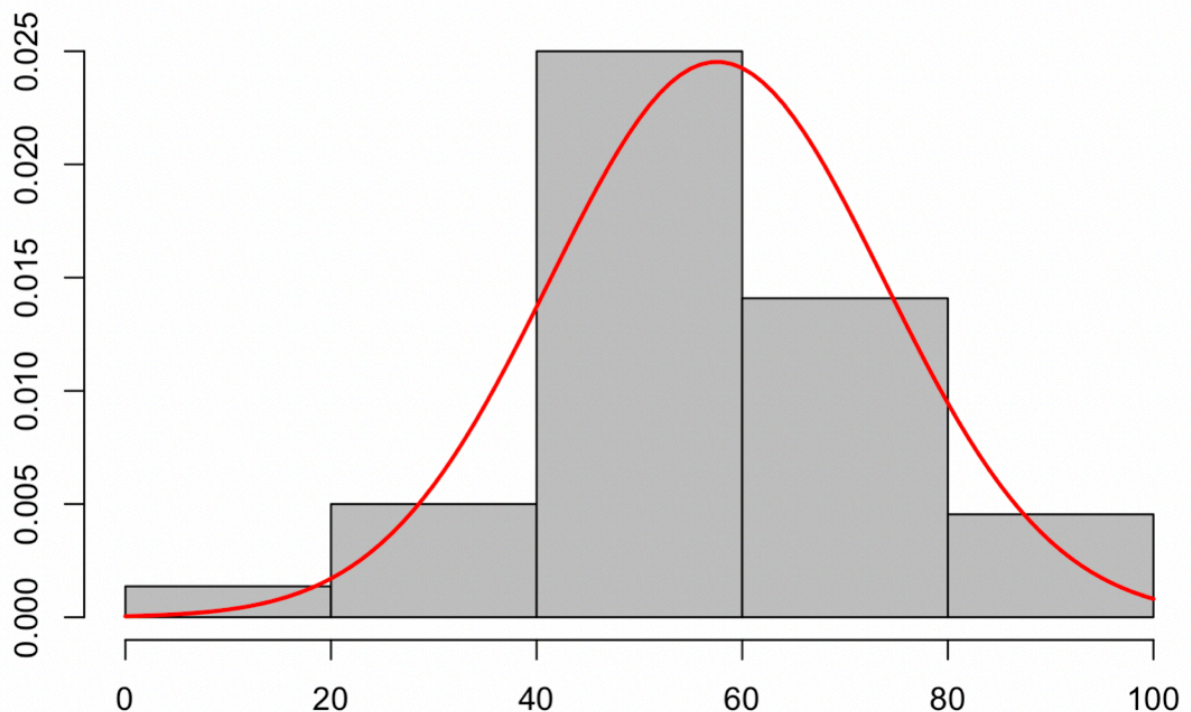

Рис. 3.13. Крива розподілу інтегрального балу за опитувальником спрямованості особистості

Аналіз розподілу значень за інтегральним показником цінностей та їх доступності, представленим на Рисунку 3.13, визначив очевидну ненормативність розподілу із видимою правосторонньою асиметрією (-0.25) у сторону збільшення значень та присутній ненормований ексцес (-0.16). Вже маючи такі характеристики розподілу, можна стверджувати про його непараметричність. Проте була здійснена і перевірка його за допомогою оцінки значення критерію Шапіро-Уїлка, Це дозволило прийняти альтернативну гіпотезу та підтвердити, що розподіл ненормальний ($p = 3.734e-06$). Через це для подальшої роботи із даними будуть використовуватися непараметричні методи статистики.

На вибірку із $N = 67$ респондентів, середнє значення по інтегральному показнику за опитувальником було отримане $M = 26.3$, медіана $Md = 27$, мода $Mo = 26$ при стандартному відхиленні $Sd = 0.2$, та похибці середнього $Se = 0.4$. Максимальне значення 42 та мінімальне 19.

Референтні значення тестових норм, надані автором опитувальника: сума за кожною шкалою окремо – показник, який характеризує рівень вираженості даного виду спрямованості. Загальна сума всіх балів за трьома видами спрямованості повинна дорівнювати 90.

Середньогруповий профіль типового респондента за опитувальником спрямованості по решті шкалам окремо наданий у Таблиці 3.3 та має наступний вигляд.

Таблиця 3.3.

«Середньогрупові значення за різними видами спрямованості»

Спрямованість:	Середнє значення
На себе	30,91
На результат	32,14
На взаємодію	26,23
Інтегральний	89,28

Із Таблиці 3.3. видно, що основна спрямованість на результат, на другому місці спрямованість на себе і на останньому на взаємодію. Із цього можна припустити, що не важливо яким саме чином буде досягнута ціль, головне – результат. Проте, якщо для його досягнення потребуватиме взаємодії, то краще буде розраховувати на самого себе.

Надалі було проаналізовано отримані результати за опитувальником спрямованості відносно номінальних змінних параметрів, які були зібрані за допомогою анкети соціально-демографічних параметрів: віку, статі, освіти, сімейного стану, виду посади та наявності або відсутності досвіду зміни виду професійної діяльності.

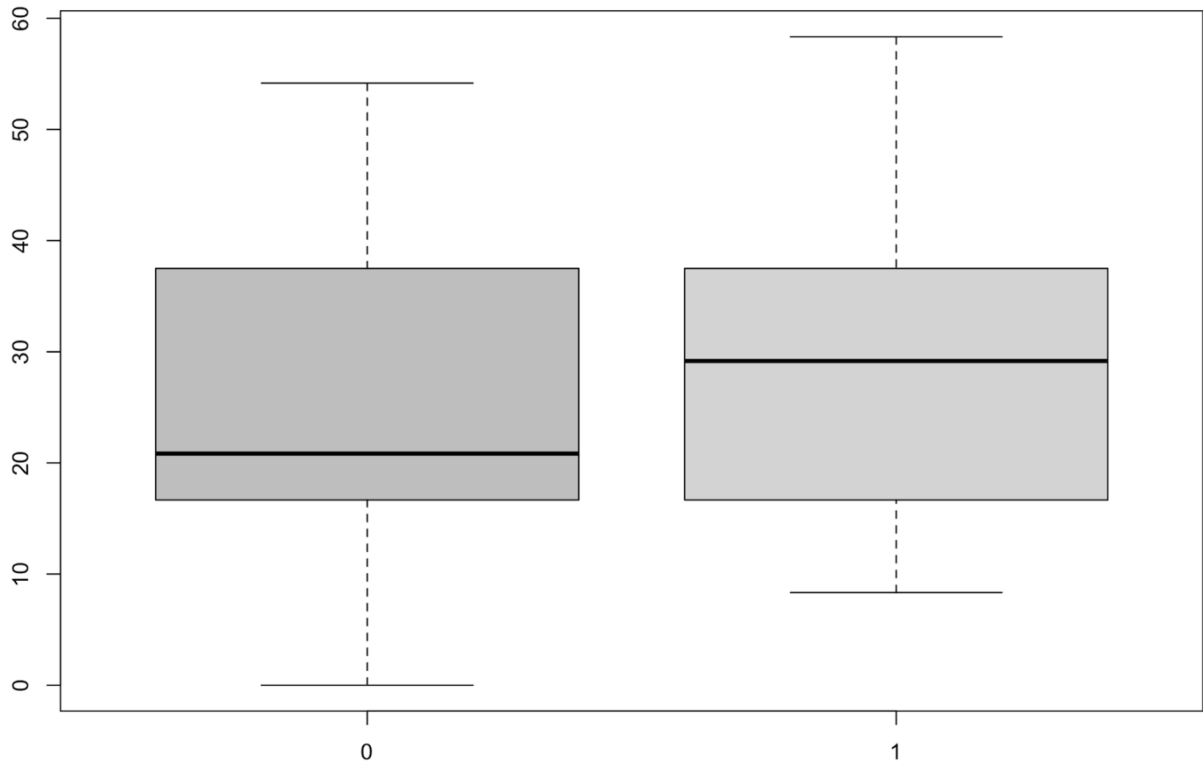

Рис. 3.14. Розподіл значень за спрямованістю на взаємодію відносно статі

Відносно категоріальної змінної віку, було встановлено, що за спрямованістю на себе наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку за критерієм Краскала-Уолеса (аналогу дисперсійного аналізу для непарних непараметричних порівнянь) для непараметричних непарних вибірок ($p <$

0,05). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. У доповнення, та для поглибленого аналізу, було також проведено кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних. Було встановлено, що наявна значима обернена кореляція між віком та спрямованістю на себе ($r = 0.29$; $p < 0,05$). Це означає те, що чим старша людина – тим більше вона спрямована на себе.

Відносно категоріальної змінної статі, було встановлено, що за спрямованістю на себе та на результат наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Мана-Уїтні для непараметричних парних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму кореляцію між статтю та спрямованістю на результат ($r = 0.24$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що чоловікам більше притаманна спрямованість на результат аніж жінкам. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.14.

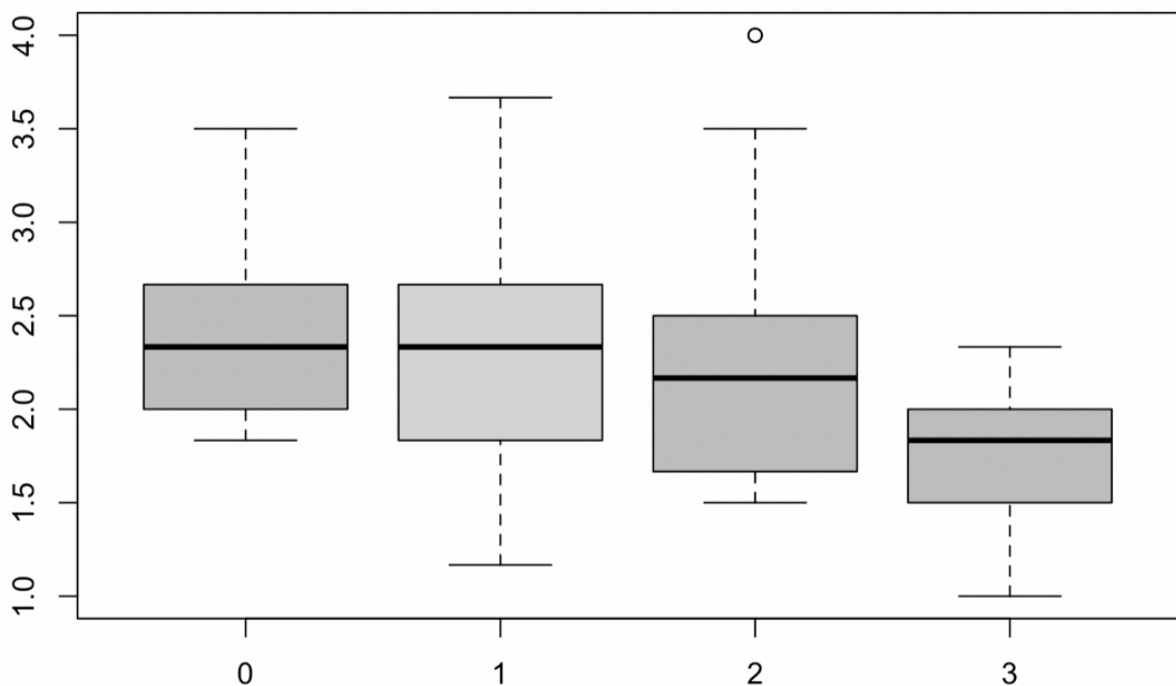

Рис. 3.15. Розподіл за спрямованістю на результат та освітою

Відносно категоріальної змінної освіти, було встановлено, що за спрямованістю на результат, наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Краскала-Уолеса для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних виявив значиму обернену кореляцію між освітою та спрямованістю на результат ($r = -0.21$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що чим вищий рівень освіти тим менше людина спрямована на результат. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.15.

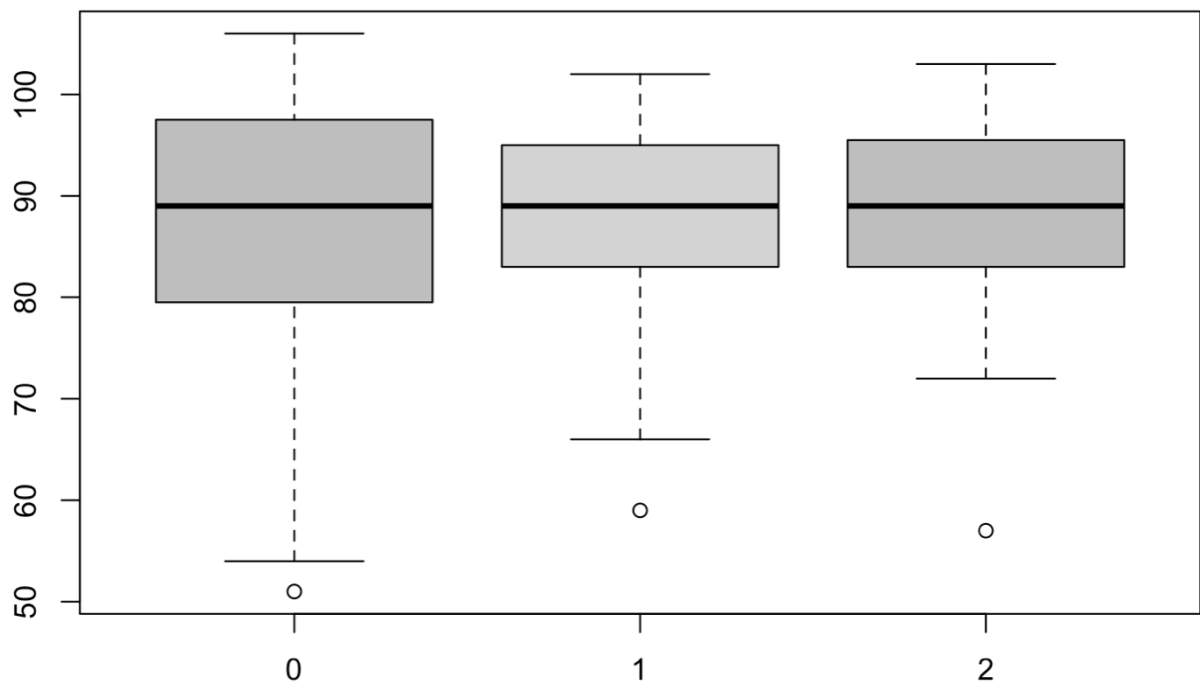

Рис. 3.16. Розподіл за сімейним станом та спрямованістю на взаємодію

Відносно категоріальної змінної сімейного стану (в шлюбі, розлучені, не були в шлюбі) було встановлено, що за спрямованістю на взаємодію наявні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Краскала-Уолеса для непараметричних непарних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було прийнято альтернативну гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для

непараметричних даних виявив значиму кореляцію у підгрупі розлучених із спрямованістю на себе ($r = 0.24$; $p < 0,05$), у підгрупі респондентів, що не мали досвіду шлюбу також був знайдена кореляція із спрямованістю на себе ($r = 0.16$; $p < 0,05$), а у підгрупі одружених виявлено значиму кореляцію із спрямованістю на взаємодію ($r = 0.31$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що, респонденти, які перебувають у шлюбі спрямовані на взаємодію, а тим хро розлучений та без досвіду шлюбу, притаманна спрямованість на себе. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.16.

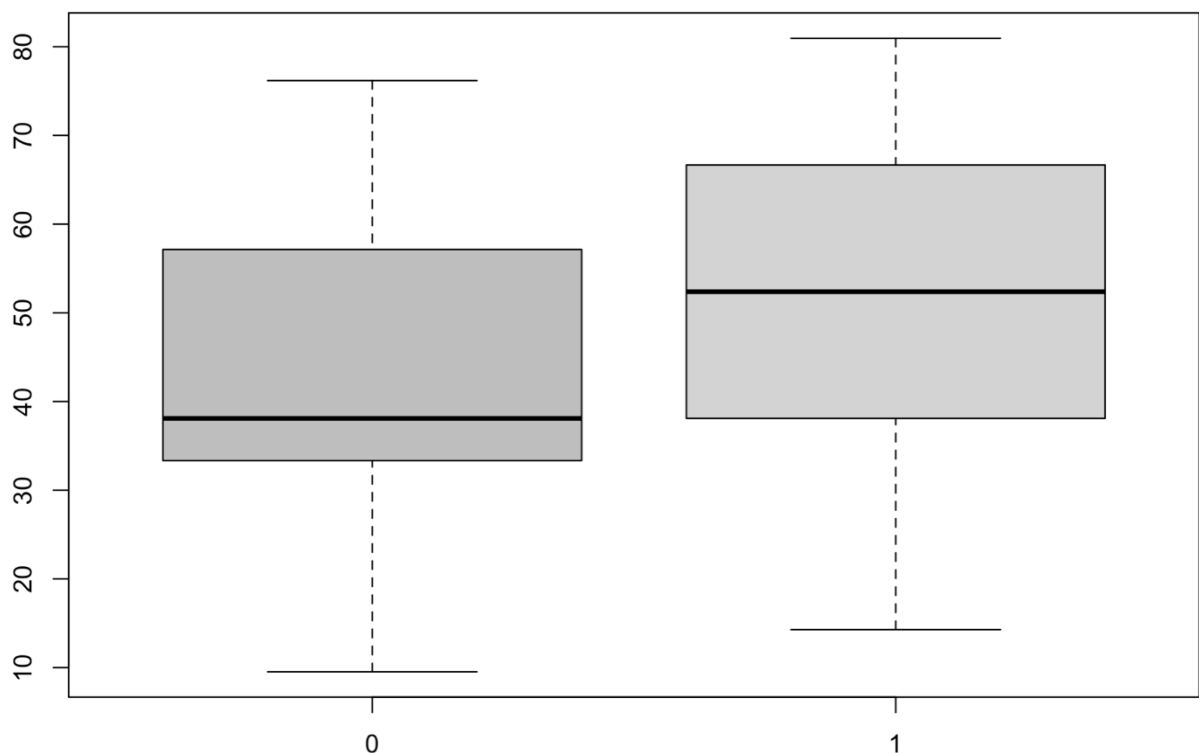

Рис. 3.17. Розподіл відносно виду посади та спрямованість на взаємодію

Відносно категоріальної змінної виду посади (спеціалісти або керівники) було встановлено, що за спрямованістю на взаємодію присутні значимі міжгрупові розбіжності за критерієм Мана-Уїтні для непараметричних парних вибірок ($p < 0,05$). Таким чином було відкинута нульову гіпотезу про відмінності між групами за цими критеріями. Кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для

непараметричних даних виявив значиму кореляцію між видом посади та спрямованістю на взаємодію на рівні $r = 0.32$ при $p < 0,05$. Це свідчить про те, що респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у взаємодії порівняно із спеціалістами. Це явище візуалізовано на Рисунку 3.17.

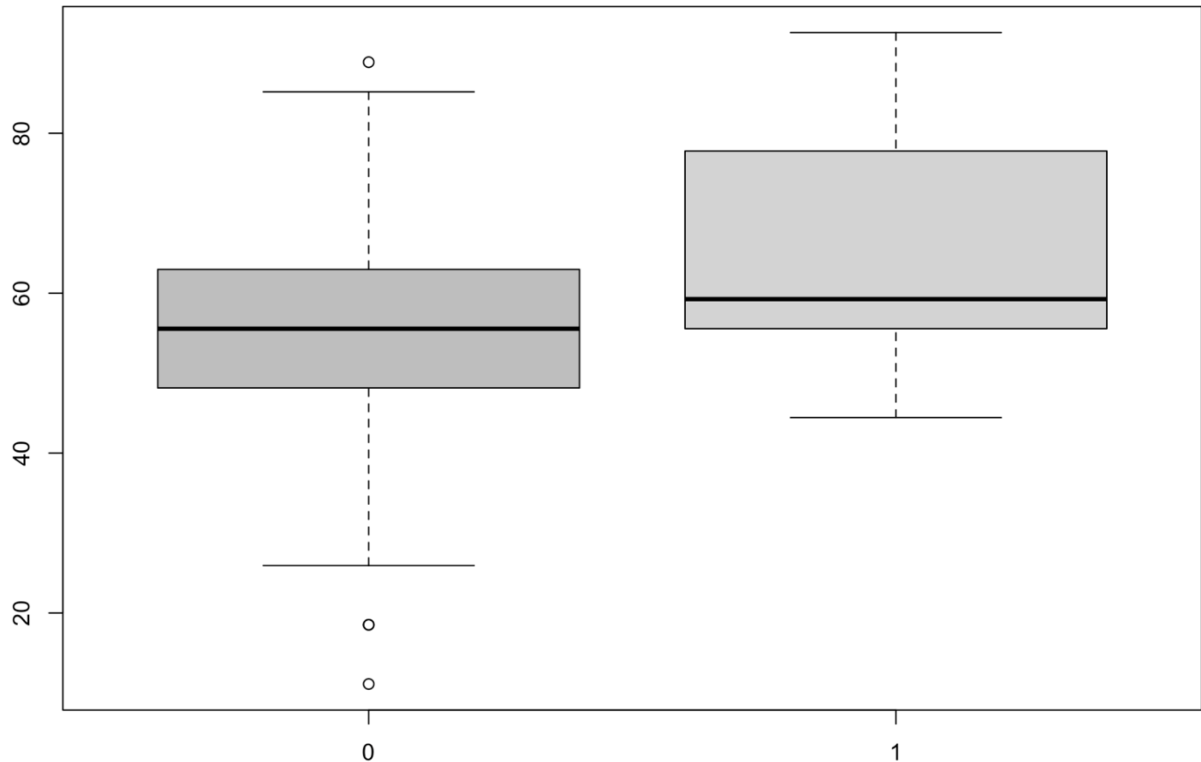

Рис. 3.18. Розподіл відносно наявності зміни професійної діяльності та актуальністю цінності можливості пізнання

Відносно категоріальної змінної: наявності чи відсутності зміни професійної діяльності у житті було встановлено, що за спрямованістю на результат наявні значимі міжгрупові розбіжності. Гіпотеза перевірялася шляхом застосування непараметричного критерію для парних порівнянь незалежних вибірок Манна-Уїтні. Нулову гіпотезу було відкинуто на користь альтернативної – групи статистично значимо відрізняються за спрямованістю на результат ($p < 0,05$). Окрім цього, кореляційний аналіз за допомогою критерію Спірмена для непараметричних даних, виявив значимий зв'язок між наявністю зміни професійної діяльності та

спрямованістю на результат на рівні $r = 0.14$ при $p < 0,05$. Це свідчить про те, що респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно сильнішу спрямованість на результат, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності. Діаграма міжгрупових розбіжностей візуалізована на Рисунку 3.18.

Отже, у третьому підрозділі третього розділу роботи, було проаналізовано сферу спрямованості особистості, шляхом інтерпретації отриманих показників за шкалами: спрямованості на себе, на взаємодію та на результат. Аналіз спрямованостей робився у вигляді порівняння їх із категоріальними соціо-демографічними параметрами: віку, статі, та інших. За результатами аналізу сфери спрямованості особистості було встановлено, що для респондентів, що приймали участь у опитуванні (згідно їх усереднено профіля), не важливо яким саме чином буде досягнута ціль, головне – результат. Проте, якщо для його досягнення потребуватиме взаємодії, то для них краще буде розраховувати на самого себе. За результатами кореляційного аналізу було встановлено: чим старша людина – тим більше вона спрямована на себе. Чоловікам більше притаманна спрямованість на результат аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим менше людина спрямована на результат. Респонденти, які перебувають у шлюбі спрямовані на взаємодію, а тим хто розлучений та без досвіду шлюбу, притаманна спрямованість на себе. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у взаємодії порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно сильнішу спрямованість на результат, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.

Висновки до третього розділу

Отже, у третьому розділі було досліджено мотиваційну сферу, сферу ціннісних особливостей та сферу спрямованості особистості.

За результатами аналізу сфери домагань (мотиваційна сфера) було встановлено, що лідуючі мотиви: змагання, самоповаги та вольового зусилля. Найнижчі середньогрупові значення отримали: складність завдання, значимість результатів та пізнавальний мотив. За мотивом змагання та вольового зусилля встановлено наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку. Чоловікам більше притаманний мотив змагання, аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим нижчий пізнавальний мотив. Одружені респонденти більш високо оцінюють свій потенціал. На керівних посадах респонденти закономірно мають вищий рівень очікуваного результату порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищий намічений рівень мобілізації зусиль.

За результатами аналізу ціннісної сфери було встановлено, що лідуючі опорні точки дизбалансів присутні у сферах: активне життя, любов, матеріальне забезпечення, хороші друзі, можливість пізнання, загальна культура та щасливе сімейне життя (мінусові значення, а саме (конфлікти, а не вакууми) отримуються у разі, якщо актуальність цінності низька, а доступність висока). За доступністю активного життя та цінністю матеріального забезпечення наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку обернена кореляція віку та активного життя. Відносно статі, за доступністю цінності щасливого сімейного життя та любов'ю наявні значимі міжгрупові розбіжності. Таким чином, чоловікам більше доступна цінність щасливого сімейного життя, аніж жінкам. Відносно рівнів освіти, та за доступністю цінності можливості пізнання, наявні значимі міжгрупові розбіжності. Таким чином, чим вищий рівень освіти тим менше актуальна доступність цінності можливості пізнання. Одружені респонденти більш вигогідно мають реалізовану цінність любові та щасливого сімейного

життя, аніж решта. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у активно порівняно із спеціалістами Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищу актуальність цінності можливості пізнання, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.

За результатами аналізу сфери спрямованості особистості було встановлено, що для респондентів, що приймали участь у опитуванні (згідно їх усереднено профіля), не важливо яким саме чином буде досягнута ціль, головне – результат. Проте, якщо для його досягнення потребуватиме взаємодії, то для них краще буде розраховувати на самого себе. За результатами кореляційного аналізу було встановлено: чим старша людина – тим більше вона спрямована на себе. Чоловікам більше притаманна спрямованість на результат аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим менше людина спрямована на результат. Респонденти, які перебувають у шлюбі спрямовані на взаємодію, а тим хто розлучений та без досвіду шлюбу, притаманна спрямованість на себе. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у взаємодії порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно сильнішу спрямованість на результат, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Виконано теоретичний аналіз проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій та дослідити психологію глобальних потрясінь. здійснено глибокий науковий аналіз ключових аспектів цих психологічних явищ. Зокрема, роботи Кеннета Шварцмана, Джеремі Лупіна, та Келлі Макгонігал розглядали роль емоцій та самоконтролю в системі мотивації. Вчені наголошували на важливості розуміння взаємодії соціокультурних факторів, досліджуючи їхній вплив на формування особистісних цінностей та мотивів, як це було продемонстровано у роботах Лори Кінг. Сучасність також виявила зростаючий інтерес до вивчення взаємодії технологій та мотивації, відзначеної в дослідженнях Ліндсей Граф та Раяна Калланана. Додатково, роботи Крістофера Петерсена та Барбари Фредріксен підкреслюють зв'язок між мотивацією та психічним здоров'ям. Джудіт Річардс та Джон Бернштейн в контексті психології рішень акцентують увагу на важливості правильного оцінювання цінностей у прийнятті рішень. Роботи Деніеля Канемана та Амоса Тверські розглядають систематичні помилки, що впливають на ціннісне оцінювання. Також проаналізовано дослідження психології глобальних потрясінь та їх впливу на мотиваційно-ціннісні орієнтації особистості є важливим напрямком сучасної психологічної науки. Відзначені вчені, такі як Стівен Тейлор, Карен Хейн, Роберт Клаппер, Шарлотта Вайк, Ерік Еріксон, Джудіт Річ Гарріс, Річард Лазарус, Аарон Бек, Ліза Фелдман Барретт, внесли суттєвий вклад у розуміння психологічних механізмів, що лежать в основі реакцій особистості на глобальні виклики. Проведений аналіз вказує на те, що глобальні потрясіння можуть впливати на різні аспекти психічного здоров'я, включаючи стресостійкість, емоційну стійкість та самопочуття. Особистість, чітко усвідомлюючи свої цінності, має можливість більш ефективно

- вирішувати завдання та досягати цілей. Мотивація виступає драйвером, який підтримує індивіда на шляху досягнення поставлених завдань, надаючи енергії та наполегливості. Спрямованість особистості на себе, взаємодію, чи результат реалізується через особливості мотивації, керованої внутрішніми чи зовнішніми факторами. Особистості, спрямовані на себе, найчастіше вдаються до внутрішньої мотивації, прагнучи до внутрішнього розвитку та самопізнання. Спрямованість на взаємодію або результат може базуватися на мотивації досягнення зовнішніх цілей або надання користі для оточуючих.
2. Створено дизайн емпіричного дослідження проблеми мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь. описано детальну процедуру організації дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь. Надано детальний опис усіх характеристик вибірки за соціально-демографічними параметрами та опис розподілу респондентів на запитання анкети. Структура нашого дослідження мотиваційно-ціннісних орієнтацій базується на трьох обраних нами для цього методичних інструментах: для дослідження ціннісної структури особистості та розбіжностей між показниками «цінність» та «доступність» – методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової в модифікації Н.Г. Саліхової. Для діагностики мотиваційних складових застосовувались методика «Спрямованість особистості» В. Смекала і М. Кучери, опитувальник мотивації В.К. Гербачевського.
 3. Досліджено емпіричним шляхом особливості мотиваційної сфери особистості у період глобальних потрясінь. За результатами аналізу сфери домагань (мотиваційна сфера) було встановлено, що лідуючі мотиви: змагання, самоповаги та вольового зусилля. Найнижчі середньогрупові значення отримали: складність завдання, значимість

результатів та пізнавальний мотив. За мотивом змагання та вольового зусилля встановлено наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку. Чоловікам більше притаманний мотив змагання, аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим нижчий пізнавальний мотив. Одружені респонденти більш високо оцінюють свій потенціал. На керівних посадах респонденти закономірно мають вищий рівень очікуваного результату порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищий намічений рівень мобілізації зусиль.

4. Емпірично досліджено особливості ціннісних орієнтацій особистості у період глобальних потрясінь. За результатами аналізу ціннісної сфери було встановлено, що лідуючі опорні точки дизбалансів присутні у сферах: активне життя, любов, матеріальне забезпечення, хороші друзі, можливість пізнання, загальна культура та щасливе сімейне життя (мінусові значення, а саме (конфлікти, а не вакууми) отримуються у разі, якщо актуальність цінності низька, а доступність висока). За доступністю активного життя та цінністю матеріального забезпечення наявні значимі міжгрупові розбіжності відносно віку обернена кореляція віку та активного життя. Відносно статі, за доступністю цінності щасливого сімейного життя та любов'ю наявні значимі міжгрупові розбіжності. Таким чином, чоловікам більше доступна цінність щасливого сімейного життя, аніж жінкам. Відносно рівнів освіти, та за доступністю цінності можливості пізнання, наявні значимі міжгрупові розбіжності. Таким чином, чим вищий рівень освіти тим менше актуальна доступність цінності можливості пізнання. Одружені респонденти більш вирогідно мають реалізовану цінність любові та щасливого сімейного життя, аніж решта. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у активно порівняно із спеціалістами Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно вищу

- актуальність цінності можливості пізнання, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.
5. Емпірично досліджено особливості спрямованості особистості у період глобальних потрясінь. За результатами аналізу сфери спрямованості особистості було встановлено, що для респондентів, що приймали участь у опитуванні (згідно їх усереднено профіля), не важливо яким саме чином буде досягнута ціль, головне – результат. Проте, якщо для його досягнення потребуватиме взаємодії, то для них краще буде розраховувати на самого себе. За результатами кореляційного аналізу було встановлено: чим старша людина – тим більше вона спрямована на себе. Чоловікам більше притаманна спрямованість на результат аніж жінкам. Чим вищий рівень освіти тим менше людина спрямована на результат. Респонденти, які перебувають у шлюбі спрямовані на взаємодію, а тим хто розлучений та без досвіду шлюбу, притаманна спрямованість на себе. Респонденти на керівних посадах закономірно мають більшу необхідність у взаємодії порівняно із спеціалістами. Респонденти із досвідом зміни професійної діяльності мають закономірно сильнішу спрямованість на результат, аніж, ті респонденти, у кар'єрному досвіді яких не було зміни виду професійної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Безугла В.М., Даниленко О.І. "Ціннісні зміщення української молоді: гендерний аспект". Актуальні проблеми психології. 2019. Том 7. С. 88–101.
2. Білецька Т.О. "Мотиваційно-ціннісний підхід до освітнього процесу". Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 180 с.
3. Бойко Л.В. "Мотиваційні аспекти ведення бізнесу". Львів: Видавництво ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 176 с.
4. Безугла В.М., Даниленко О.І. "Вплив соціокультурного середовища на ціннісні орієнтації підлітків". Український психологічний журнал. 2017. Том 5. С. 76–89.
5. Білоус Л.І., Денисенко С.В. "Мотивація та успіх у навчанні: психологічний аналіз". Психологічний вісник. 2018. № 4. С. 21–34.
6. Васильєва Н.О., Гриценко В.О. «Мотивація вивчення іноземних мов: психологічний аспект». Психологічний часопис. 2018. Том 6. С. 21–34.
7. Даниленко О.І., Безугла В.М. "Ціннісні зміщення української молоді: гендерний аспект". Актуальні проблеми психології. 2019. Том 7. С. 88–101.
8. Дем'яненко О.П. "Внутрішнє керівництво: психологія особистісного росту". Київ: Видавництво "Академія", 2020. 300 с.
9. Даниленко О.І., Безугла В.М. "Ціннісні зміщення української молоді: гендерний аспект". Актуальні проблеми психології. 2019. Том 7. С. 88–101.
10. Зінченко А.А., Литвиненко С.В. "Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій та соціальної адаптації молоді". Сучасна психологія. 2018. Том 10. С. 45–57.
11. Головач О.П. "Цінності сучасної української молоді". Київ: Видавництво "Академія", 2017. 154 с.

12. Гончаренко А.М., Сидоренко Н.Г. "Ціннісні орієнтації та самопоцінка у підлітків". Сучасна психологія. 2018. Том 9. С. 45–58.
13. Горбунов І.М. "Цінності в сучасному українському суспільстві". Одеса: Видавництво "Право", 2019. 176 с.
14. Горбунов І.М., Гриценко В.О. "Мотивація вивчення іноземних мов: психологічний аспект". Психологічний часопис. 2018. Том 6. С. 21–34.
15. Горбунов І.М., Зінченко А.А. "Мотиваційні аспекти соціально-психологічної адаптації молоді". Сучасна психологія. 2019. Том 7. С. 76–89.
16. Гриценко В.О., Павленко Ю.В. "Ціннісні орієнтації в контексті соціального самовизначення молоді". Психологічний часопис. 2019. Том 7. С. 88–101.
17. Гриценко В.О., Панасенко О.П. "Мотивація та успіх у навчанні: гендерний вимір". Психологія виховання. 2018. № 1. С. 45–58.
18. Гончаренко А.М., Сидоренко Н.Г. "Ціннісні орієнтації та самопоцінка у підлітків". Сучасна психологія. 2018. Том 9. С. 45–58.
19. Горобець Т.В., Головач О.П. "Ціннісні орієнтації українських старшокласників: психологічний аналіз". Психологія освіти. 2017. № 3. С. 65–78.
20. Гриценко В.О., Павленко Ю.В. "Ціннісні орієнтації в контексті соціального самовизначення молоді". Психологічний часопис. 2019. Том 7. С. 88–101.
21. Єрмакова Г.О., Гордієнко Т.А. "Мотиваційні чинники кар'єрного самовизначення молоді". Психологічний часопис. 2016. Том 4. С. 21–34.
22. Запорожець М.І. "Ціннісна орієнтація особистості". Київ: Видавництво "Університетська книга", 2018. 240 с.

23. Зінченко А.А., Литвиненко С.В. "Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій та соціальної адаптації молоді". Сучасна психологія. 2018. Том 10. С. 45–57.
24. Іщенко А.П. "Психологія особистісного розвитку: ціннісний підхід". Київ: Видавництво "Альтерпрес", 2014. 264 с.
25. Карпенко І.М. "Ціннісне самовизначення особистості". Одеса: Видавництво "Герда", 2015. 144 с.
26. Ковальчук І.С. "Цінності українського національного характеру". Харків: Видавництво "Основа", 2016. 184 с.
27. Кулік О.М. "Психологія ціннісно-сміслової сфери особистості". Київ: Видавництво "Освіта", 2018. 256 с.
28. Коваленко О.М., Шевченко Л.П. "Ціннісні аспекти виховання дітей дошкільного віку". Психологія виховання. 2018. № 2. С. 45–56.
29. Коваль В.М. "Психологія творчості та творчої мотивації". Київ: Видавництво "Світ", 2018. 220 с.
30. Кравченко А.В., Мельничук І.О. "Ціннісні орієнтації як фактор самопрофілювання особистості". Вісник психології і педагогіки. 2017. № 2. С. 45–58.
31. Кравченко А.В., Мельничук І.О. "Ціннісні орієнтації як фактор самопрофілювання особистості". Вісник психології і педагогіки. 2017. № 2. С. 45–58.
32. Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Психологічні аспекти ціннісно-сміслового самовизначення української молоді". Український психологічний журнал. 2016. Том 4. С. 98–110.
33. Мельниченко І.А., Ковальчук Т.П. "Мотиваційні особливості студентів-психологів". Вісник психології і педагогіки. 2016. № 4. С. 34–47.
34. Іванова Т.М., Козловська Л.В. "Мотивація досягнень та особистісний розвиток школярів". Психологія освіти. 2017. Том 6. С. 112–124.

- 35.Лисенко О.С. "Мотиваційно-ціннісний аспект професійного самовизначення". Харків: Видавництво "ХНУ", 2015. 168 с.
- 36.Литвиненко С.В. "Мотивація в організаційному управлінні". Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 192 с.
- 37.Литвиненко С.В. "Мотивація в організаційному управлінні". Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 192 с.
- 38.Литвиненко С.В., Зінченко А.А. "Ціннісні орієнтації як психологічний фактор самореалізації особистості". Психологія виховання. 2019. Том 8. С. 45–57.
- 39.Максименко Т.М., Лисенко О.С. "Мотиваційні аспекти вибору професії у студентів психологічних спеціальностей". Український психологічний журнал. 2017. Том 5. С. 112–124.
- 40.Мартинюк І.А. "Ціннісна орієнтація особистості в сучасному суспільстві". Львів: Видавництво "Спадщина", 2016. 176 с.
- 41.Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Ціннісні аспекти професійного самовираження психологів". Український психологічний журнал. 2017. Том 3. С. 112–125.
- 42.Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Ціннісні аспекти самовизначення студентів педагогічних спеціальностей". Вісник психології і педагогіки. 2016. № 2. С. 45–57.
- 43.Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Психологічні аспекти цінносно-смыслового самовизначення української молоді". Український психологічний журнал. 2016. Том 4. С. 98–110.
- 44.Мельничук І.О. "Мотивація та успіх: психологія досягнень". Київ: Видавництво "КМ-Букс", 2017. 220 с.
- 45.Максименко Т.М., Лисенко О.С. "Мотиваційні аспекти вибору професії у студентів психологічних спеціальностей". Український психологічний журнал. 2017. Том 5. С. 112–124.

46. Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Мотиваційні аспекти соціально-психологічної адаптації молоді". Сучасна психологія. 2018. Том 9. С. 45–58.
47. Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Ціннісні аспекти професійного самовираження психологів". Український психологічний журнал. 2017. Том 3. С. 112–125.
48. Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Ціннісні аспекти самовизначення студентів педагогічних спеціальностей". Вісник психології і педагогіки. 2016. № 2. С. 45–57.
49. Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Психологічні аспекти цінносно-сміслового самовизначення української молоді". Український психологічний журнал. 2016. Том 4. С. 98–110.
50. Мельниченко І.А., Ковальчук Т.П. "Мотиваційні особливості студентів-психологів". Вісник психології і педагогіки. 2016. № 4. С. 34–47.
51. Мельничук І.О., Мартинюк І.А. "Мотиваційні чинники вибору професії в студентів гуманітарних спеціальностей". Психологія особистості. 2019. Том 6. С. 112–125.
52. Мартинюк І.А., Семенова Л.І. "Ціннісні аспекти професійного самовираження психологів". Український психологічний журнал. 2017. Том 3. С. 112–125.
53. Максименко Т.М., Лисенко О.С. "Мотиваційні аспекти вибору професії у студентів психологічних спеціальностей". Український психологічний журнал. 2017. Том 5. С. 112–124.
54. Новікова І.М., Горбунов І.М. "Мотиваційні чинники вибору професії в студентів гуманітарних спеціальностей". Психологія особистості. 2019. Том 6. С. 112–125.
55. Панасенко О.П., Приходько О.І. "Мотиваційні чинники самореалізації у молоді". Психологія особистості. 2016. Том 5. С. 21–34.

56. Приходько О.І., Тимчук О.М. "Ціннісні орієнтації українських підлітків у контексті сучасних викликів". Актуальні проблеми психології. 2019. Том 9. С. 112–125.
57. Павленко Ю.В. "Соціальна мотивація: теорія і практика". Харків: Видавництво "Консум", 2016. 240 с.
58. Приймак О.Г. "Ціннісні орієнтації особистості: теорія та практика". Київ: Видавництво "Сфера", 2016. 208 с.
59. Павленко Ю.В. "Соціальна мотивація: теорія і практика". Харків: Видавництво "Консум", 2016. 240 с.
60. Панасенко О.П., Приходько О.І. "Мотиваційні чинники самореалізації у молоді". Психологія особистості. 2016. Том 5. С. 21–34.
61. Приходько О.І., Тимчук О.М. "Ціннісні орієнтації українських підлітків у контексті сучасних викликів". Актуальні проблеми психології. 2019. Том 9. С. 112–125.
62. Панасенко О.П., Приходько О.І. "Мотиваційні чинники самореалізації у молоді". Психологія особистості. 2016. Том 5. С. 21–34.
63. Приходько О.І., Тимчук О.М. "Ціннісні орієнтації українських підлітків у контексті сучасних викликів". Актуальні проблеми психології. 2019. Том 9. С. 112–125.
64. Сергієнко В.П. "Психологія. мотивації: внутрішні та зовнішні чинники". Дніпро: Видавництво "Баланс", 2019. 208 с.
65. Семенова Л.І., Мартинюк І.А. "Мотиваційні аспекти соціально-психологічної адаптації молоді". Сучасна психологія. 2018. Том 9. С. 45–58.
66. Сидоренко Н.Г., Єрмакова Г.О. "Ціннісні особливості студентів педагогічних спеціальностей". Вісник психології і педагогіки. 2016. № 2. С. 45–57.
67. Субашкевич, І. Модифікація методики О. Фанталової Рівень співвідношення цінності і доступності в різних життєвих сферах. Педагогіка і психологія професійної освіти, 2015. (4-5), 77-86.

68. Семенова Л.І., Мартинюк І.А. "Мотиваційні аспекти соціально-психологічної адаптації молоді". Сучасна психологія. 2018. Том 9. С. 45–58.
69. Сидоренко Н.Г., Карпенко І.М. "Вплив ціннісних орієнтацій на вибір життєвого шляху у підлітків". Актуальні проблеми психології. 2016. Том 8. С. 76–89.
70. Сірко О.І., Лисенко О.С. "Мотивація досягнень і психологічний комфорт у навчальній діяльності студентів". Психологія особистості. 2018. Том 7. С. 34–47.
71. Сухомлин О.В., Сидорова Л.П. "Ціннісні зміщення у студентів гуманітарних спеціальностей". Психологічний вісник. 2018. № 1. С. 88–101.
72. Симоненко І.І., Стельмах І.А. "Ціннісні особливості професійного самовираження педагогічних працівників". Психологічний вісник. 2017. № 3. С. 34–47.
73. Семенова Л.І., Мартинюк І.А. "Психологічні аспекти ціннісно-сміслового самовизначення української молоді". Український психологічний журнал. 2016. Том 4. С. 98–110.
74. Сидоренко Н.Г., Єрмакова Г.О. "Ціннісні особливості студентів педагогічних спеціальностей". Вісник психології і педагогіки. 2016. № 2. С. 45–57.
75. Сидоренко Н.Г., Карпенко І.М. "Вплив ціннісних орієнтацій на вибір життєвого шляху у підлітків". Актуальні проблеми психології. 2016. Том 8. С. 76–89.
76. Сірко О.І., Лисенко О.С. "Мотивація досягнень і психологічний комфорт у навчальній діяльності студентів". Психологія особистості. 2018. Том 7. С. 34–47.
77. Сухомлин О.В., Сидорова Л.П. "Ціннісні зміщення у студентів гуманітарних спеціальностей". Психологічний вісник. 2018. № 1. С. 88–101.

- 78.Симоненко І.І., Стельмах І.А. "Ціннісні особливості професійного самовираження педагогічних працівників". Психологічний вісник. 2017. № 3. С. 34–47.
- 79.Тимчук О.М. "Ціннісний світ українців: психологічний аспект". Київ: Видавництво "Магістр", 2017. 176 с.
- 80.Трофімов В.І., Тимошенко Л.П. "Творчість та її вплив на особистісний розвиток". Психологічний вісник. 2019. № 3. С. 45–58.
- 81.Ткаченко О.М., Терещенко І.В. "Трансформація ціннісних орієнтацій у студентському середовищі". Сучасна психологія. 2018. Том 12. С. 76–89.
- 82.Трофіменко Л.С., Ткачук О.І. "Тестування мотивації досягнень у студентів гуманітарних спеціальностей". Психологія особистості. 2017. Том 8. С. 112–125.
- 83.Тимчук О.М., Терещенко Л.І. "Трансформація ціннісних орієнтацій української молоді: психологічний аналіз". Український психологічний журнал. 2016. Том 2. С. 45–57.
- 84.Троценко А.В., Тихонова Л.М. "Тенденції розвитку мотиваційних чинників у виборі професії". Психологічний часопис. 2018. Том 9. С. 21–34.
- 85.Шевченко В.В. "Психологія внутрішньої мотивації". Дніпро: Видавництво "Експрес-об'ява", 2019. 192 с.